

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง "การถอดรหัสของผู้รับสารต่อการเสนอข่าวของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรณีกรือเซะและตากใบ" ก่อนทำการศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาชายแดนภาคใต้ ซึ่งผู้วิจัยพอที่จะแบ่งได้ออกได้เป็น 3 หมวดใหญ่ๆ คือ

2.1 ชายแดนภาคใต้: อดีต - ปัจจุบันและความเป็นไป

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3 ทฤษฎีและแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

2.1 ชายแดนภาคใต้: อดีต - ปัจจุบันและความเป็นไป

ชายแดนภาคใต้ หมายถึง พื้นที่ใต้สุดของประเทศไทยมีอาณาเขตติดต่อกับทางเหนือของประเทศมาเลเซีย อันประกอบด้วยจังหวัด ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูลและสงขลาบางอำเภอมีเทือกเขาสันกาลาคีรีเป็นแนวกัน บางช่วงเขตแดนมีความใกล้ชิดกันมากมีเพียงแม่น้ำเล็กๆ คือ แม่น้ำโกลก กันตรงบริเวณอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาสเท่านั้น

จังหวัดชายแดนภาคใต้ประชากรส่วนใหญ่เป็น ชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู ถ้าพิจารณาจาก 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูลและสงขลาบางอำเภอ จะมีชาวมุสลิมร้อยละ 62 จาก ประชากรรวม 3.27 ล้านคน และถ้านับเฉพาะ 3 จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มีประชากรรวมกัน 1.81 ล้านคน จำนวนประชากรมุสลิม จะอยู่ที่ประมาณร้อยละ 82 หรือ 1.48 ล้านคน (Chaiwat Satha - Anand: 2004) มีภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันคือ ภาษามลายูท้องถิ่นปัตตานี ซึ่งมีความใกล้เคียงกับภาษามลายูกลันตัน ใช้ภาษาเขียนที่ดัดแปลงมาจากภาษาอาหรับที่เรียกว่า "ยาวี"

จากจำนวนประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู จึงมีชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมและวิถีชีวิต แตกต่างไปจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศด้วย ลักษณะทางประชากรดังกล่าว ทำให้ชาวมุสลิมเป็นชนกลุ่มใหญ่ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ในขณะที่เดียวกันก็ถือเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศที่ตนพำนักพักพิงอยู่ ซึ่งมีประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพุทธ

ในอดีตพื้นที่ดังกล่าวเคยเป็นอาณาจักรปัตตานีที่มีความเป็นมาและประวัติศาสตร์อันยาวนาน ดำรงความเป็นรัฐอิสระ มีกษัตริย์ปกครองตนเอง ทั้งยังถือได้ว่ารุ่งเรืองที่สุดอาณาจักรหนึ่งในคาบสมุทรมลายูก่อนถูกผนวกรวมเข้ากับราชอาณาจักรสยาม ใน รศ. 120

ปัจจัยหลักๆ ทางประวัติศาสตร์ 2 ประการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ต่อปัตตานีที่ส่งผลกระทบต่อและปัญหาตามมาต่อรัฐไทยจนถึงปัจจุบัน คือ

1. การรวบรวมบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่นของราชวงศ์จักรี ในสามปีหลังจากสถาปนาราชวงศ์เมื่อ พ.ศ.2325 ปัตตานีงดการส่งเครื่องบรรณาการให้แก่กรุงสยาม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ส่งกองทัพเรือเข้าโจมตีปัตตานี จนปัตตานีต้องยอมแพ้ต่อสยาม ในปี 2351 ทรงโปรดให้แยกดินแดนปัตตานีนั้นออกเป็น 7 หัวเมือง คือ ปัตตานี หนองจิก ยะหริ่ง รามัน ยะลา สายบุรีและ ระแงะ โดยให้มีเจ้าเมือง (Raja) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำในท้องถิ่นปกครองทดแทนระบบกษัตริย์เดิม
2. การปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ด้วยการกำเนิดของรัฐธรรมนูญใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อสยามรวบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ปรับปรุงระบบภาษีอากรที่ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างส่วนกลางกับผู้ปกครองในท้องถิ่นเดิม จนในปี พ.ศ.2445 เกิดเหตุการณ์ "ขบถพระยาแขก 7 หัวเมือง" เหตุการณ์จบลงด้วยพระยาวิจิตรภักดีถูกรัฐบาลกรุงเทพฯ จับตัวไปกักตัวยังพิษณุโลก รัฐบาลกลางประกาศยกเลิกระบบรายาปัตตานีในปี 2452 สยามลงนามยกเลิกการปกครองและบังคับบัญชาเหนือ ไทรบุรี ปะลิส กลันตันและตรังกานู ให้แก่อังกฤษ ทำให้ดินแดนที่เคยเป็นอาณาจักรปัตตานี ถูกแยกออกเป็น 2 ส่วน ด้านเหนือกลายเป็นของรัฐสยามและด้านใต้ตกอยู่ในบังคับของอังกฤษ นับตั้งแต่นั้นมาตอนเหนือของอาณาจักรปัตตานีเดิม ถูกผนวกรวมเข้ากับรัฐสยามใหม่ เป็นดินแดนส่วนหนึ่งของประเทศที่เป็นรัฐเดี่ยว แบ่งแยกไม่ได้ตามรัฐธรรมนูญทุกฉบับนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 เป็นต้นมา

ความเปลี่ยนแปลงของรัฐสยาม เพื่อปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยทัดเทียมนานาชาติอารยประเทศก่อให้เกิดผลกระทบที่ส่งผลต่อความมั่นคงมาจนถึงปัจจุบันคือ ความไม่พอใจของกลุ่มผู้นำในท้องถิ่นเดิมที่ตนสูญเสียอำนาจ ตั้งแต่ยุคปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 คือ ความพยายาม "แบ่งแยกดินแดน" ด้วยการถือกำเนิดของขบวนการต่อต้านอำนาจรัฐไทยหลายกลุ่มก่อน ไล่เลียงกันมาหลายช่วงเวลา คือ สมาคมรวมเผ่ามลายูผู้ยิ่งใหญ่ (Kumpulan Melayu Raya – KAMPAR) ของบุตรเจ้าเมืองปัตตานีคนสุดท้ายในปี 2490 จากการสูญเสียอำนาจของกลุ่มผู้ปกครองท้องถิ่นเดิม จนขยายมาสู่แนวคิดสังคมนิยมอิสลามคือขบวนการแนวร่วมปฏิวัติ

แห่งชาติมลายูปัตตานี หรือ BRN (Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani) ที่ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ 13 มีนาคม 2503, องค์การร่วมปลดปล่อยปัตตานี หรือ (PULO) ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ 22 มีนาคม 2511, แนวร่วมเพื่อเอกราชรัฐปัตตานี หรือ BERSATU (Barisan Bersatu Kemerdekaan) ก่อตั้งในปี 2532 เพื่อรวบรวมกลุ่มต่างๆ ที่มุ่งใช้กำลังอาวุธแบ่งแยกดินแดนเพื่อผลประโยชน์ในการทำงานร่วมกัน กลุ่มเหล่านี้เป็นกลุ่มที่มีแนวความคิดการสร้างรัฐชาติบนพื้นฐานแนวคิดชาตินิยมมลายู กระทั่ง 16 กันยายน 2538 เกิดกลุ่มใหม่ที่น่าเอาแนวคิด ภาษาทางศาสนามาใช้กำหนดอัตลักษณ์การทำงานของตนเพื่อการทำงานที่เปลี่ยนไป ด้วยการมุ่งมั่นที่จะสถาปนา "รัฐปัตตานีดาร์ลุ อามาริฟ" โดยถือตนว่าเป็นนักรู้เพื่อศาสนาอิสลาม ในนามของ ขบวนการมูจาฮิดีนปัตตานี (Gerakan Mujahidin Islam Patani - GMIP) และ กลุ่มแบ่งแยกดินแดนที่เชื่อกันว่ามีวามเข้มแข็งมากที่สุดคือ BRN - Coordinate ที่มีปีกกลุ่มเยาวชน (Permuda) ที่ตั้งขึ้นตั้งแต่ปี 2535 กลุ่มที่ก่อตัวขึ้นภายหลังนี้มีทิศทางแตกต่างจากอดีตคืออาศัยแนวทางศาสนาเป็นแกนกลางในการสร้างฐานมวลชน (ชิตชนก ราฮิมมูลา, 2547: 43-44)

ปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ มีทั้งระดับเบาบางและหนักหน่วงแตกต่างกันไป ตามมาตรการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามแต่ละยุคสมัย กรณี "แบ่งแยกดินแดน" จึงเป็นสมมติฐานต้นๆ ที่ฝ่ายความมั่นคงให้น้ำหนักอยู่เสมอมา ปัญหาชายแดนภาคใต้มีแนวโน้มในทางสงบเรียบร้อย นับตั้งแต่รัฐบาลมีนโยบาย 8/2524 ในสมัย พล.อ.เปรมติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ที่ประสานงานระหว่างหน่วยความมั่นคง - พลเรือนและงานมวลชนเข้าไว้ด้วยกัน ผ่านศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) และกองกำลังผสมทหาร ตำรวจ พลเรือนที่ 43 (พตท.43) (หน่วยงานนี้ถูกยุบไปเมื่อ พ.ศ.2545 โดยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณชินวัตรและถูกรื้อฟื้นขึ้นอีกครั้งหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549) สถานการณ์ชายแดนภาคใต้จึงถือว่าอยู่ในระดับที่สามารถควบคุมได้ และเชื่อว่ากลุ่มขบวนการแบ่งแยกดินแดนได้อ่อนกำลังลงไปมาก

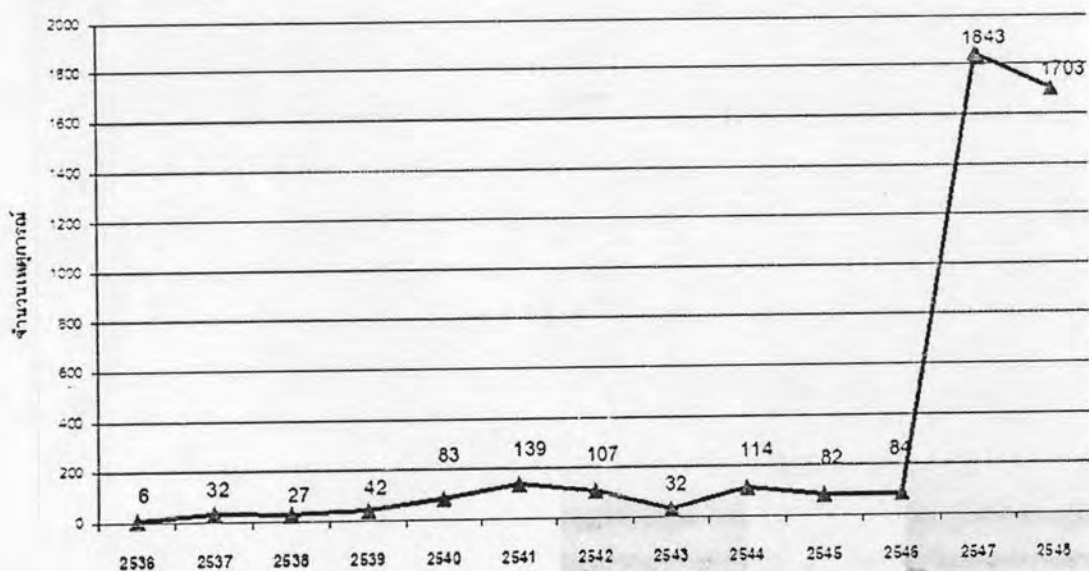
ประเด็นปัญหาความไม่สงบชายแดนภาคใต้ เป็นที่สนใจอีกครั้งภายหลังจากเหตุการณ์ปล้นปืนกองพันทหารพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ที่บ้านปิเหล็ง อ.เจาะไอร้อง จ.นราธิวาส ในเดือนมกราคม 2547 ที่จนถึงบัดนี้ยังไม่มีคำอธิบายที่สมบูรณ์ว่า กลุ่มบุคคล - องค์การใดคือผู้กระทำการ เหตุการณ์ดังกล่าวถือได้ว่าเป็นปฐมบทของปัญหาชายแดนภาคใต้ในรูปแบบใหม่ ที่ได้ทวีความรุนแรงและมีความสลับซับซ้อน มีปริมาณความถี่ของความรุนแรงในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ กอปรกับบริบทของสังคมโลกภายหลังการถล่มอาคาร World Trade Center ในสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2544 วิฤตการณ์สงครามในอัฟกานิสถานและการยึด

ครองอิทธิพลของสหรัฐอเมริกา ซึ่งนักวิชาการอย่าง Samuel Huntington (1998) กล่าวไว้ในหนังสือ The Clash of Civilization and the Remaking of World Order ว่าเป็นการปะทะกันทางอารยธรรมระหว่างโลกมุสลิมกับโลกตะวันตก (Clash of Civilization) ที่จะทำให้เกิดความรุนแรงดังกล่าวได้ ขยายตัวจากปัญหาในระดับท้องถิ่นไปสู่ระดับชาติและนานาชาติ

ศรีสมภพ จิตรภิรมณ์ศรี นักวิชาการคณะรัฐศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้ทำการพิจารณาข้อมูลความรุนแรง ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ย้อนหลังไป 10 ปี ตั้งแต่ปี 2536 – 2547 พบว่า เหตุการณ์รุนแรงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นสูงขึ้นตั้งแต่ปี 2540 คือเกิดความรุนแรงปีละ 80 – 100 กว่าครั้ง หรือโดยเฉลี่ยปีละ 65.6 ครั้งต่อปี

แต่เฉพาะในปี 2547 ปีเดียว จากข้อมูลเดือน มกราคม ถึง พฤศจิกายน ระบุว่า เกิดเหตุรุนแรงคิดเป็น 19 เท่า ของค่าเฉลี่ยปีก่อนหน้านั้น นอกจากนี้ เมื่อเทียบกับเหตุการณ์ในปี 2536 – 2546 กับปี 2547 เพียงปีเดียว พบว่าปี 2547 เกิดเหตุรุนแรงขึ้น 1,843 ครั้ง ในขณะที่ 10 ปีก่อนหน้านั้น เกิดเหตุรวมกันเพียง 722 ครั้ง กล่าวอีกอย่างหนึ่งเหตุการณ์รุนแรงในปี 2547 ปีเดียวมีมากกว่าที่เคยเกิดขึ้นใน 10 ปีหรือหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา 2.5 เท่า (อ้างจากข้อมูลของศรีสมภพ จิตรภิรมณ์ศรี, 2548: 80-81) ปริมาณความรุนแรงที่ปรากฏดังกล่าว นำไปสู่การอุปมาสถานการณ์การชายแดนภาคใต้ ว่าได้ทวีความรุนแรงราวดังจะลุกเป็นไฟ ทั้งจากนักวิชาการและสื่อมวลชนว่า "ไฟใต้"

แผนภูมิที่ 2.1 แผนภูมิแสดงจำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในแต่ละปี ตั้งแต่ พ.ศ.2536 - 2548

2.1.1 สถานการณ์ชายแดนภาคใต้ในรอบปี 2547 -2548

สถานการณ์ชายแดนภาคใต้ ใน 3 จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลาและนราธิวาส (รวมถึงสงขลา ในบางครั้ง) ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา ปรากฏเหตุการณ์ความรุนแรงกระจายในหลายพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยมีเหตุการณ์ที่สำคัญๆ ดังต่อไปนี้

4 มกราคม 2547 คนร้ายไม่ทราบจำนวน แต่ทางกองทัพคาดว่าน่าจะมีผู้ปฏิบัติการประมาณ 50 คน บุกเข้าไปในกองพันทหารพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ที่บ้านปี่เหล็ง อ.เจาะไอร้อง จ.นราธิวาส ปล้นปืนเอาไป 403 กระบอก สังหารทหารทั้งหมด 4 นาย จากการปล้นปืนจากค่ายทหารครั้งนี้ดำเนินไปในเวลาที่ใกล้เคียงกับการลอบวางเพลิงอาคารโรงเรียนและที่พักสายตรวจที่วันราธิวาสทั้งหมด 22 จุด

เหตุการณ์นี้มีความสำคัญไม่ใช่เพียงการปล้นปืนจำนวนมากในคราวเดียว หากแต่หมายรวมถึงความสูญเสียความน่าเชื่อถือของหน่วยงานที่ทำหน้าที่ปกป้องรักษาอธิปไตยของชาติกำลังถูกคุกคาม ทั้งยังกระทบไปถึงอำนาจในการคุ้มครองประชาชนที่ประชาชนเคยเชื่อมั่นและไว้วางใจได้ สูญเสียไปด้วย 4 มกราคม 2547 เป็นปฐมบทของการสั่นคลอนอำนาจรัฐในพื้นที่แบบใหม่ ที่หลายฝ่ายถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความยุ่งยากซับซ้อนแบบใหม่ของปัญหาชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน

12 มีนาคม 2547 สมชาย นีละไพจิตร ทนายความมุสลิมที่มีบทบาทสูงในการว่าความให้กับชาวมุสลิมที่ถูกกล่าวหาในคดีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้มากกว่า 20 ปี รวมทั้งคดีสำคัญๆ เช่น กรณีผู้ต้องหาเผาโรงเรียน (โต๊ะกูเฮง) เมื่อปี 2536 จน ศาลฎีกาพิพากษายกฟ้องหรือ คดีนายแพทย์ แวมะฮะดี แวดาโอ๊ะ และพวกในคดีเป็นสมาชิกขบวนการก่อการร้าย "เจไอ" ซึ่งถูกจับในปี 2546 จนศาลยกฟ้องในที่สุด ทนายสมชายหายตัวไปหลังพบกับเพื่อนที่โรงแรมแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ เชื่อกันว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจหลายคนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการหายตัวไปของเขา

เหตุการณ์มีความสำคัญเนื่องจาก สมชาย นีละไพจิตร เป็นทนายความมุสลิมที่ต่อสู้เพื่อชาวมุสลิมที่ถูกกล่าวหาในปัญหาความรุนแรงจังหวัดชายแดนภาคใต้มานาน การหายไปของสมชายจึงส่งผลโดยตรงต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ ทำให้รู้สึกว่ามีศรัทธาในกระบวนการยุติธรรมของรัฐตลอดมาอย่างไม่สามารถรักษาตนให้อยู่รอดปลอดภัยได้

28 เมษายน 2547 เมื่อผู้คนนับร้อยตัดดินใจถืออาวุธอย่างมิด – พริ้ว เข้าโจมตีที่ทำการของรัฐพร้อมๆ กัน 3 จังหวัด จนเจ้าหน้าที่ได้โต้ตอบด้วยอาวุธปืน ทำให้ผู้ก่อการเสียชีวิต 106 ศพ

รวมทั้งการยิงเข้าใส่มัสยิด "กรือเซะ" ที่ปัตตานี จนฝ่ายผู้ก่อการซึ่งยิงต่อสู้กับเจ้าหน้าที่จากภายในมัสยิดเสียชีวิตทั้งหมด 32 คน เจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารเสียชีวิต 5 คน

การต่อสู้ในวันที่ 28 เมษายน 2547 คงทำให้ชาวไทยพุทธในพื้นที่รู้สึกผสมกันระหว่างความรู้สึกไม่เข้าใจการต่อสู้เช่นนี้กับความหวาดกลัวที่คนธรรมดาๆ ตั้งแต่อายุต่ำกว่า 20 ปี ถึง 60 ปี ลุกขึ้นมาต่อสู้และยอมตายเพื่อความเชื่อของตัวเอง รวมถึงข้อกังขาต่อ 106 ศพผู้เสียชีวิต ส่วนใหญ่ถูกนำไปฝังโดยไม่มีการอาบน้ำศพ เหมือนมุสลิมทั่วไป แต่ฝังไปทั้งหยดเลือดและรอยกระสุนเพราะเห็นคนเหล่านี้ในฐานะ "ชะฮีด" คือ คนที่ตายด้วยน้ำมือของคนที่ไม่ใช่มุสลิมในการต่อสู้เพื่อการพิทักษ์รักษาศาสนาอิสลาม วิธีที่พวกเขาตายได้ชำระศพให้สะอาดเรียบร้อยแล้ว

25 ตุลาคม 2547 เมื่อคนสามพันคนไปชุมนุมกันที่สถานีตำรวจภูธรตากใบ นราธิวาส เรียกร้องทางให้ราชการประกันตัวชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู ซึ่งเป็นชุดรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน 6 คน เมื่อการเจรจาเพื่อสลายการชุมนุมไม่สำเร็จ เจ้าหน้าที่จึงใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมทำให้มีผู้เสียชีวิตในที่ชุมนุม 6 คน จับกุมผู้ชุมนุมไว้ได้ประมาณ 1,300 คน ขณะลำเลียงผู้ที่ถูกจับไปยังค่ายทหารที่ปัตตานี มีผู้เสียชีวิตเพราะถูกทับหลายชั้นเป็นระยะเวลาจนถึง 79 คน.

เหตุการณ์นี้สร้างความไม่ไว้วางใจให้มากขึ้นในหมู่ประชาชน เพราะส่วนใหญ่เชื่อว่าผู้ชุมนุมไม่มีอาวุธ ดังนั้นการปราบปรามด้วยกำลังจึงเป็นเรื่องเกินกว่าเหตุ รวมถึงวิธีที่รัฐปฏิบัติต่อผู้ถูกจับกุมจนเสียชีวิตระหว่างการเคลื่อนย้ายไปยังค่ายทหาร เป็นการเสียชีวิตในระหว่างการอยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่เหตุการณ์ตากใบ เป็นจุดเริ่มต้นที่สื่อมวลชนและกลุ่มต่างๆ ในมาเลเซียวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลไทยอย่างกว้างขวาง

3 เมษายน 2548 เกิดเหตุระเบิดขึ้นหลายแห่งที่หาดใหญ่ จ.สงขลา โดยเฉพาะที่ห้างสรรพสินค้าคาร์ฟู สาขาหาดใหญ่และที่สนามบินหาดใหญ่ ทำให้มีผู้บาดเจ็บหลายคนและเสียชีวิต 1 คน เหตุการณ์นี้สำคัญเพราะเป็นการใช้ระเบิดจางใจมุ่งเป้าไปที่ประชาชนธรรมดา ในสถานที่สาธารณะอย่างห้างสรรพสินค้าและสนามบิน อีกทั้งเกิดที่หาดใหญ่ซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางเศรษฐกิจของชายแดนภาคใต้ นับแต่นั้นดูเหมือนว่า แนวโน้มการลอบวางระเบิดจะมีมากขึ้น การระเบิดครั้งนี้ยังสั่นคลอนความเชื่อมั่นของพลเมืองต่อระบบการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ในการดูแลปกป้องรักษาพลเมืองให้สงบปลอดภัยอีกด้วย

14 กรกฎาคม 2548 เกิดเหตุ ปิดเมืองก่อความวุ่นวายในจังหวัดยะลา ไฟฟ้าดับ มีการวางระเบิดในที่ต่างๆ 5 ลูก ทั้งที่โรงแรม ร้านอาหาร ร้านสะดวกซื้อ มีการวางเพลิงเผาร้านค้า ทำให้

ชาวบ้านทั้งที่เป็นพุทธและมุสลิมบาดเจ็บ 17 คน เจ้าหน้าที่ตำรวจเสียชีวิตสองคน ปราบปรามการฉ้อโกงนี้ ทำให้รัฐบาลประกาศพระราชกำหนดการปฏิบัติราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินในสองวันต่อมา

ถึงแม้ว่าถ้าจะประเมินจากจำนวนผู้เสียชีวิต เหตุการณ์นี้แทบจะไม่ต่างจากเหตุร้ายประจำวันที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่เกิดเหตุพร้อมๆ กันหลายจุด ในเวลาหัวค่ำใกล้เที่ยงกันและไฟดับทำให้ทั้งเมืองตกอยู่ในความมืด ขณะที่เกิดไฟลุกในจุดต่างๆ ปราบปราม เช่นนี้ ทำให้ชาวยะลาและผู้พบเห็นรู้สึกได้ว่า ได้สูญเสียชีวิตปกติที่ปลอดภัยไปแล้ว ความหวาดกลัวในความปลอดภัยของตัว ระบาดไปทั่วชาวหมู่บ้านร้านค้าตลาด ผู้คนทั่วไปไม่ว่าจะเป็นพุทธหรือมุสลิมก็ไม่มั่นใจว่าอำนาจรัฐจะปกป้องคุ้มครองเขาได้ ขณะเดียวกันความคลางแคลงใจระหว่างชาวพุทธกับมุสลิมก็ทวีมากขึ้น

30-31 สิงหาคม 2548 อิหม่ามสะตอปา ยูโซะ ถูกลอบยิงที่บ้านละหาร อ.สุโหงโหงปาดิ จ. นราธิวาส ก่อนสิ้นใจได้สั่งเสียชาวบ้านไว้ว่า อย่าให้เจ้าหน้าที่เข้ามาดูศพเพราะมั่นใจว่า คนยิงตนเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ กลุ่มชาวบ้านละหารจึงรวมตัวกันกว่า 400 คน เก็บตัวอยู่ในหมู่บ้านไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐรวมทั้งบุคคลภายนอกเข้าไปในหมู่บ้าน เพราะไม่มั่นใจในความปลอดภัย หลังจากนั้นปรากฏว่ามีชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู เดินทางออกจากประเทศไทยหลบหนีเข้าไปใน ตุมบัส รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับตากใบ ต่อมาทางการมาเลเซียได้ย้ายคนเหล่านี้ไปอยู่ใน รัฐตรังกานู ประเทศมาเลเซีย

กรณีดังกล่าวมีมุมมองต่อปรากฏการณ์อยู่ 2 ฝ่ายด้วยกันคือ

- ฝ่ายที่เชื่อว่าการปิดหมู่บ้านและการอพยพของคน 131 คนนี้ เป็นการดำเนินการของผู้ก่อการไม่สงบ ชาวบ้านทั้งหมดซึ่งส่วนมากเป็นผู้ใหญ่มีเด็กอยู่ด้วย 40 คน ไม่สามารถคิดอ่านอะไรบางอย่างได้เอง
- ฝ่ายที่เชื่อว่า ชาวบ้าน “เลือกเชื่อใคร” หรือ “ทำอะไร” ตามเหตุผลและความจริงที่เผชิญอยู่ ตามมิติทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ในความเชื่อของชาวมุสลิม คำสั่งเสียของคนที่ใกล้ตายเป็นสิ่งที่ต้องนำมาปฏิบัติ ยิ่งกรณีที่ผู้สั่งเสียเป็นอิหม่ามซึ่งเป็นที่นับถือของชาวบ้าน ก็พยายามทำตามคำสั่งเสียของผู้ตายรวมกับการขาดความเชื่อถือในรัฐทำให้ชุมชนตัดสินใจปิดหมู่บ้านของตนไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามา หลังจากนั้นเมื่อวิธีการนี้ไม่เป็นผล ผู้คนบางส่วนจากหลายแห่งรวมทั้งที่บ้านละหาร ก็ตัดสินใจเดินทางหนีออกจากอำนาจรัฐที่เขาเห็นว่าไม่เป็นธรรม

20-21 กันยายน 2548 หลังระฆังฆาต มักริบ (หลังตะวันตกดิน) ชาวบ้านได้ยินเสียงปืนรัวที่ร้านน้ำชาของหมู่บ้านตันหยงลิมอ อ.ระแงะ นราธิวาส มีคนถูกยิง 6 คน เสียชีวิตไป 2 คน คนหนึ่ง

เสียชีวิตเป็นเด็กหนุ่มอายุเพียง 16 ปี เกิดข่าวลือว่าเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นคนก่อเหตุ ไม่นานเมื่อเจ้าหน้าที่มาถึง ประชาชนในหมู่บ้านก็มารวมตัวกันเตรียมเข้าล้อม จนเจ้าหน้าที่ต้องยอมถอยไปจากที่แห่งนั้น แต่นาวิกโยธินสองนายออกจากรถไปไม่ทัน ทั้งสองถูกจับตัวไว้ตลอดคืนและรุ่งเช้ามีความพยายามเจรจา เพื่อให้ชาวบ้านตั้งหียงหลิมอปล่อยทหารทั้ง 2 นายนั้น บ่ายของวันที่ 21 กันยายน มีข่าวว่า นาวิกโยธิน 2 นายเสียชีวิตแล้ว ศพมีร่องรอยถูกทำร้ายและถูกแทง ชาวบ้านปิดบ้านเงียบไม่ยอมพูดกับผู้ใดและตกอยู่ในความหวาดกลัว

มีผู้วิเคราะห์ว่า กรณีตั้งหียงหลิมอเป็นกรณีข่าวใหญ่ที่สื่อมวลชนเสนอข่าวตอกย้ำความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐว่ามีมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์หลายลักษณะของเหตุการณ์ที่ทับซ้อนกัน เมื่อเกิดเหตุร้ายที่ร้านน้ำชาและชาวบ้านไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่เข้ามาในพื้นที่ สถานการณ์เช่นนี้ก็คล้ายกับที่เคยเกิดขึ้นที่บ้านบ้านละหาร ซึ่งสะท้อนความไม่ไว้วางใจในรัฐอย่างร้ายแรง เช่นเดียวกับเมื่อชาวบ้านจับนาวิกโยธินเป็นตัวประกันไว้

การจับตัวประกันอาจแสดงให้เห็นศักยภาพในการดูแลตนเองของชุมชน แต่การปล่อยให้ทั้งนาวิกโยธินทั้ง 2 เสียชีวิต แสดงให้เห็นว่าชุมชนได้ล่มสลายไป เพราะหมดความสามารถในการดูแลปกป้องคนที่อยู่ในอาณาเขตของชุมชนเอง เหตุการณ์รุนแรงที่ตั้งหียงหลิมอ กระทบเพื่อนต่อความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธทั้งในพื้นที่และในประเทศกับชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในพื้นที่อย่างยิ่ง

บทสำรวจเหตุการณ์ข้างต้นเป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของเหตุการณ์สำคัญๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ในรอบ 2 ปี ที่ผ่านมา นอกเหนือจากการก่อเหตุความรุนแรง "รายวัน" ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีปัญหาที่ส่งกระทบโดยตรงต่อความสัมพันธ์ 2 มิติคือ

- ระดับความสัมพันธ์ในแนวตั้ง คือ ระดับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน
- ความสัมพันธ์ในแนวนอน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนซึ่งแตกต่างกันหลากหลายกันในรัฐ

ภาวะซึ่งประจักษ์ชัดจากเหตุการณ์ปล้นปืนค่ายทหาร กรณีตากใบ การระเบิดที่หาดใหญ่ กรณีชาวบ้านละหารและ 131 คนไทย สะท้อนภาพภาพของความสิ้นคลอนต่อความเชื่อมั่นที่ประชาชนมีต่อรัฐในปัจจุบัน การสูญเสียความมั่นใจต่อรัฐในการปกป้องคุ้มครองของพลเมือง แสดงออกผ่านการไม่ให้ความร่วมมือหรือให้เบาะแสใดๆ ต่อเจ้าหน้าที่รัฐของกลุ่มพลเมืองดี

รวมถึงความไม่มั่นใจต่อกระบวนการยุติธรรมของรัฐในกรณีของนายสมชาย นีละไพจิตร ที่ยังไม่ได้มีความคืบหน้าใดๆ ในการที่จะติดตามหาตัวอย่างไร้ร่องรอยของเธอ

ขณะเดียวกันในหลายกรณีก็ได้สะท้อนภาวะความเคลือบแคลงระหว่างประชาชนในพื้นที่ ซึ่งมีทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู ด้วยกันเองซึ่งอยู่กันอย่างสันติและมีความอดทน อดกลั้นต่อกันพอสมควร ในหลายๆ กรณี ดังเห็นได้ชัดจากกรณีการถล่มมัสยิดกรือเซะ ที่ชาวไทยมุสลิมเลือกที่จะจดจำผู้ที่เสียชีวิตในฐานะ "ชะฮีด" (ผู้ที่ตายที่สู้รบกับคนนอกศาสนาเพื่อปกป้องศาสนาเอาไว้) ท่ามกลางความงุนงงสงสัยของชาวไทยพุทธต่อการกระทำดังกล่าว หรือความเจ็บ ความนิ่งเฉยที่ปกคลุมด้วยความกลัวที่ไม่ให้ความร่วมมือใดๆ กับเจ้าหน้าที่รัฐของชาวบ้านในกรณีบ้านตันหยงลิมอที่สร้างความสับสนและไม่เข้าใจแก่ประชาชนทั่วไป ซึ่งสังเกตได้ผ่านข้อความการแสดงออกความคิดเห็นผ่านสื่อ เช่น "เราจะไม่ปล่อยให้เจ้าหน้าที่ทั้ง 2 ตายฟรี", "นี่คือการกระทำของสัตว์เดรัจฉาน", "ทำไมเจ้าหน้าที่ไม่แก้ปัญหาด้วยการปิดหมู่บ้าน" เป็นต้น

2.1.2 ผลการสอบสวนของคณะกรรมการอิสระไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีเหตุการณ์มัสยิดกรือเซะ

28 เมษายน 2547 ผู้คนนับร้อยตัดสินใจถืออาวุธอย่างมีด - พร้า เข้าโจมตีที่ทำการของรัฐพร้อมๆ กัน 3 จังหวัด จนเจ้าหน้าที่ได้โต้ตอบด้วยอาวุธปืน ทำให้ผู้ก่อการเสียชีวิต 106 ศพ รวมทั้งการยิงเข้าใส่มัสยิด "กรือเซะ" ที่ปัตตานี จนฝ่ายผู้ก่อการซึ่งยังต่อสู้กับเจ้าหน้าที่จากภายในมัสยิดเสียชีวิตทั้งหมด 32 คน เจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารเสียชีวิต 5 คน

ผลการสอบสวนของคณะกรรมการอิสระไต่สวนข้อเท็จจริง กรณีเหตุการณ์มัสยิดกรือเซะ โดย ข้อพิจารณาของคณะกรรมการอิสระฯ จากพยานหลักฐานที่ได้รับ คือ คณะกรรมการอิสระฯ เห็นว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐมีเหตุผลสมควร ที่ทำให้เชื่อได้ว่ากลุ่มผู้ก่อความไม่สงบอยู่ในฐานะที่สามารถคุกคามต่อชีวิตและร่างกายของเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนได้ กล่าวคือมีอาวุธร้ายแรงจำนวนมาก (ซึ่งคงไม่เพียงเฉพาะที่ยึดมาจากการเข้าโจมตีเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น) มีผู้ร่วมก่อเหตุการณ์จำนวนมากพอสมควร มีการวางแผนล่วงหน้าและมีความตั้งใจที่จะปลีชีพโดยไม่ยอมจำนน รวมทั้งไม่มีหลักฐานใดบ่งชี้แน่ชัดว่ากลุ่มบุคคลดังกล่าวกระทำไปเพื่อประสงค์จะเจรจาต่อรองกับรัฐบาลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ

เมื่อพิจารณาการกระทำของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบที่เข้าโจมตีจุดตรวจกรือเซะ ทำร้ายเจ้าหน้าที่ ปล้นอาวุธปืน วางเพลิงเผาทรัพย์ แล้วเข้าไปหลบซ่อนตัวอยู่ในมัสยิดกรือเซะเข้าข่าย

เป็นการกระทำความผิดอาญา ซึ่งเจ้าหน้าที่มีอำนาจจับกุมได้และสามารถใช้วิธีหรืออาวุธที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์หากมีการขัดขวางการจับกุม

เมื่อกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบได้ใช้อาวุธปืนยิงออกมาจากมัสยิดกรือเซะโดยไม่ยอมมอบตัว และเจ้าหน้าที่ถูกกระสุนปืนที่ผู้ก่อความไม่สงบยิงออกมาได้รับบาดเจ็บและถึงแก่ความตาย ทำให้เจ้าหน้าที่ใช้วิธียิงตอบโต้เข้าไปยังกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ แม้ว่าเป็นวิธีที่กฎหมายให้อำนาจไว้ แต่การใช้วิธีดังกล่าวจะต้องกระทำเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์ กล่าวคือ การใช้อาวุธจะต้องใช้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น

โดยคณะกรรมการอิสระ ๙ เสียงข้างมาก (นายสุจินดา ยงสุนทร นายอารีย์ วงศ์อารยะ นายจรัญ มะลูลีม นายมหดี วิมานะ และนายอาศิส พิทักษ์คุมพล) พิจารณาหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องข้างต้นแล้วมีความเห็นว่า

แม้ฝ่ายเจ้าหน้าที่จะอ้างว่าจำเป็นต้องใช้อาวุธเพื่อปกป้องชีวิตตนเองและประชาชน ผู้บริสุทธิ์ แต่เมื่อคำนึงถึงที่ตั้งของมัสยิดกรือเซะที่ตั้งอยู่อย่างเป็นเอกเทศ ไม่ได้อยู่กลางแหล่งชุมชน และจำนวนประชาชนก็ไม่ได้มีจำนวนมากตามที่มีการกล่าวอ้าง การใช้วิธีปิดล้อมและตรึงกำลังไว้รอบมัสยิด ควบคู่ไปกับการเจรจาและเกลี้ยกล่อมโดยสันติวิธี อาจทำให้ผู้ก่อความไม่สงบยอมจำนนได้ในที่สุด อันจะช่วยให้ฝ่ายเจ้าหน้าที่ได้รับข้อมูลเรื่องวัตถุประสงค์ของการดำเนินการครั้งนี้ รวมทั้งผู้อยู่เบื้องหลัง ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การประเมินสถานการณ์และป้องกันภัยที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

2.1.3 ผลการสอบสวนของคณะกรรมการอิสระได้สวนข้อเท็จจริงกรณีมีผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์
อ.ตากใบ จ.นราธิวาส

25 ตุลาคม 2547 ประชาชน 3,000 คนไปชุมนุมกันที่สถานีตำรวจภูธร ตากใบ นราธิวาส เรียกร้องให้ทางราชการประกันตัวชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูซึ่งเป็นซุรรัักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน 6 คน เมื่อการเจรจาเพื่อสลายการชุมนุมไม่สำเร็จ เจ้าหน้าที่จึงใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมทำให้มีผู้เสียชีวิตในที่ชุมนุม 6 คน จับกุมผู้ชุมนุมไว้ได้ประมาณ 1,300 คน ขณะลำเลียงผู้ที่ถูกจับไปยังค่ายอิงคยุทธบริหารที่ปัตตานี มีผู้เสียชีวิต 79 คน เพราะถูกทับหลายชั้นเป็นระยะเวลานานหลายชั่วโมง

จากกรณีดังกล่าว รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการอิสระสอบข้อเท็จจริงกรณีมีผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส โดยมีนายพิเชต สุนทรพิพิธ เป็นประธานคณะกรรมการตรวจสอบได้กำหนดประเด็นเพื่อพิจารณา 11 ประเด็นดังนี้

1. การชุมนุมที่ สภ.อ.ตากใบ จังหวัดนราธิวาส มีการจัดตั้งหรือไม่

การชุมนุมประท้วงที่หน้า สภ.อ.ตากใบ ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาข้อมูลเชิงพฤติกรรมของผู้ชุมนุมบางส่วนในขณะเกิดเหตุหรือหลังเกิดเหตุเป็นการกระทำที่มีการวางแผนมาก่อนโดยคนกลุ่มหนึ่งมีการจัดตั้งคล้ายกับการชุมนุมคัดค้านเจ้าหน้าที่ก่อนหน้านั้นสองครั้งที่ อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานีและที่อำเภอสุโหงปาดี จังหวัดนราธิวาส โดยเคลื่อนไหวตามสถานการณ์มีความมุ่งหมายที่กำหนดไว้แน่นอน ซึ่งการเรียกร้องให้ปล่อยตัว ชรบ. 6 คนเป็นเพียงข้อกล่าวอ้างเท่านั้น แกนนำผู้ชุมนุมดูเหมือนจงใจให้การชุมนุมเกิดขึ้นช่วงเดือนถือศีลอดของชาวไทยมุสลิมจงใจให้เกิดการยึดเยื้อ น่าจะมีเบื้องหลังมากกว่าการชุมนุมเรียกร้องตามปกติ มีการวางแผนยั่วยุเจ้าหน้าที่

2. ผู้ชุมนุมพกพาอาวุธมาด้วยหรือไม่

คณะกรรมการอิสระได้พิจารณาข้อเท็จจริงข้างต้นแล้ว เห็นว่าการที่ภาครัฐรายงานว่าผู้เข้าชุมนุมบางส่วนซุกซ่อนอาวุธมาด้วยนั้น โดยเฉพาะอาวุธสงครามและกระสุนจำนวนมากที่เจ้าหน้าที่ยึดได้หลังจากสลายการชุมนุมในวันนั้น และจากการที่มออาวุธได้จากแม่น้ำต้องมีหลักฐานมาอ้างมากกว่านี้จึงจะทำให้เชื่อได้ อย่างไรก็ตาม รอยกระสุนเป็นที่โรงพัก ต้นไม้หรือที่พักในสวนสาธารณะมีทิศทางมาจากกลุ่มผู้ชุมนุมและเจ้าหน้าที่ตำรวจรายหนึ่งได้รับบาดเจ็บจากกระสุนที่มีทิศทางมาจากกลุ่มผู้ชุมนุม ก็แสดงว่ากลุ่มผู้ชุมนุมมีอาวุธซึ่งคงมีจำนวนไม่มากและไม่กี่คนเท่านั้น เพราะถ้าแกนนำผู้ชุมนุมมีอาวุธมากจริงและใช้อาวุธยิงเจ้าหน้าที่แบบต่อสู้อันเจ้าหน้าที่คงตายและบาดเจ็บอีกหลายคน

3. มาตรการที่เจ้าหน้าที่ใช้ก่อนการสลายการชุมนุมที่ สภ.อ.ตากใบ จังหวัดนราธิวาส เหมาะสมหรือไม่

คณะกรรมการอิสระได้พิจารณาข้อเท็จจริงข้างต้นแล้วเห็นว่า มาตรการที่เจ้าหน้าที่ใช้ไม่ว่าจะเป็นการสกัดกั้นผู้เดินทางไม่ให้เข้าไปยัง สภ.อ.ตากใบหรือการเจรจา 5 ถึง 6 ครั้งซึ่งดำเนินการโดย เจ้าหน้าที่ ผู้นำทางศาสนาและบิดามารดาของ ชรบ. 6 คน ที่ถูกจับกุมนั้นเป็นไปอย่างเหมาะสมแล้ว อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการอิสระมีข้อสังเกตว่า หากการสกัดกั้นมิให้ผู้เดินทางเข้าไปยัง สภ.อ.ตากใบประสบความสำเร็จ ผู้ชุมนุมอาจจะมียุทธยาน้อยกว่านี้

นอกจากนี้ ข้อเท็จจริงจากการสอบถามผู้ชุมนุมในภายหลัง ปรากฏว่า การพูดผ่านเครื่องขยายเสียงเพื่อให้ผู้ชุมนุมแยกย้ายกันกลับไปในั้น ผู้ชุมนุมบางส่วนไม่ได้ยินเพราะมีแกนนำในการชุมนุมพยายามให้ร้องส่งเสียงดังอยู่เสมอ คณะกรรมการอิสระจึงมีข้อสังเกตว่า ในการใช้เครื่องขยายเสียงเพื่อเจรจากับผู้ชุมนุมนั้น ควรคำนึงถึงกำลังของเครื่องขยายเสียงกับการให้ร้องส่งเสียงดังของแกนนำในการชุมนุมเพื่อหลบเสียงจากเครื่องขยายเสียงและทิศทางที่ลมพัดด้วย

4. เหตุผลในการสลายและวิธีการสลายการชุมนุมที่ สภ.อ.ตากใบ จังหวัดนราธิวาส เหมาะสมหรือไม่

คณะกรรมการอิสระได้พิจารณาข้อเท็จจริงข้างต้นแล้วเห็นว่า เจ้าหน้าที่มีเหตุอันสมควร ที่เชื่อได้ว่าหากปล่อยให้เหตุการณ์ยืดเยื้อออกไป ก็จะทำให้เหตุการณ์ลุกลามบานปลายจนมิอาจควบคุมได้และอาจเกิดความเสียหายอย่างรุนแรงต่อสถานที่ราชการและเจ้าหน้าที่ เนื่องจากกลุ่มผู้ชุมนุมมีจำนวนมากและบางส่วนก็มีการวางแผนล่วงหน้า พร้อมทั้งมีไม้ ก้อนหินและอาจมีอาวุธอื่น ๆ ซุกซ่อนอยู่ประกอบกับภาวะความกดดันอย่างรุนแรงของเจ้าหน้าที่ อย่างต่อเนื่องมายาวนาน การตัดสินใจใช้กำลังเข้า สลายการชุมนุมจึงถือได้ว่าเป็นไปตามเหตุผลและความจำเป็นของสถานการณ์

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงวิธีการสลายการชุมนุมที่ใช้กำลังติดอาวุธใช้กระสุนจริง โดยเฉพาะใช้กำลังทหารเกณฑ์และทหารพราน ซึ่งมีวุฒิภาวะไม่สูงพอเข้าร่วมในการเข้าสลายการชุมนุม เป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสม ไม่เป็นไปตามแบบแผนและวิธีปฏิบัติที่ใช้กัน

5. การควบคุมตัวผู้ชุมนุมทั้งหมดเหมาะสมและกระทำได้ตามกฎหมายหรือไม่

คณะกรรมการอิสระได้พิจารณาข้อเท็จจริงแล้วเห็นว่า ในเบื้องต้นเจ้าหน้าที่ต้องการควบคุมเฉพาะกลุ่มแกนนำประมาณ 30 ถึง 40 คน เท่านั้น จึงเตรียมใช้รถบรรทุกที่ขนส่งทหารพราน จำนวน 4 คัน เพื่อขนส่งผู้ถูกควบคุมตัว แต่เมื่อมีการควบคุมตัวผู้ร่วมชุมนุมจำนวนมากขึ้น เพราะไม่สามารถจำแนกแกนนำจากผู้ร่วมชุมนุมได้ จำเป็นต้องปรับแผนเอาตัวผู้ชุมนุมทั้งหมดไว้ก่อนแล้วค่อยคัดออกในภายหลัง เป็นเหตุให้เกิดความบกพร่องในการเตรียมการและการปฏิบัติหลายประการ

6. การเลือกใช้ค่ายอิงคยุทธบริหาร จังหวัดปัตตานี เพื่อควบคุมตัวผู้ถูกควบคุมเหมาะสมหรือไม่

คณะกรรมการอิสระพิจารณาข้อเท็จจริงแล้วเห็นว่า การเลือกใช้ค่ายอิงคยุทธบริหาร จังหวัดปัตตานี เพื่อควบคุมตัวผู้ถูกควบคุมเป็นการเลือกที่เหมาะสมแล้ว เพราะมีผู้ถูกควบคุม

จำนวนมาก สถานที่ที่จะใช้ควบคุมตัวในจังหวัดนราธิวาสมีไม่เพียงพอและไม่เหมาะสม จึงตัดสินใจใช้ค่ายอิงคยุทธบริหาร อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี เนื่องจากมีเรือนจำทหารที่จะใช้ควบคุมตัวผู้ชุมนุมได้ และมีโรงพยาบาลทหารที่จะรักษาพยาบาลผู้ถูกควบคุมตัวที่ป่วยและบาดเจ็บได้

7. การเคลื่อนย้ายผู้ถูกควบคุมจาก สภ.ตากใบ จังหวัดนราธิวาส ไปยังค่ายอิงคยุทธบริหารจังหวัดปัตตานี มีมาตรฐานหรือไม่

คณะกรรมการอิสระจึงเห็นว่า น่าจะฟังได้ว่าการเอาผู้ชุมนุมนอนทับซ้อนกันจริงในรถบรรทุกคันแรกของขบวนแรกจนผู้บังคับบัญชาไม่เห็น จึงสั่งให้เอาคนลงมาและจัดขึ้นไปใหม่ ซึ่งต่อมาไม่น่าจะมีการสั่งให้เอาคนนอนทับซ้อนกันหลายชั้นเช่นนั้นอีก อย่างไรก็ตามคงปฏิเสธไม่ได้ว่าไม่มีการทับซ้อนในรถคันหลังๆ จากผลการชันสูตรพลิกศพยืนยันว่าผู้เสียชีวิตทั้ง 78 คน ไม่มีผู้ใดเสียชีวิตมาจากสาเหตุคอกหักและไม่มียอรรอยของการรัดคอกหรือการครอบงูพลาสติก คณะกรรมการเห็นว่า สิ่งที่เกิดขึ้นต้องถือว่าผู้บังคับบัญชาที่เกี่ยวข้องขาดการใช้วิจารณญาณเป็นอย่างมาก ละเลยไม่ดูแลการลำเลียงและเคลื่อนย้ายผู้ถูกควบคุมให้แล้วเสร็จ แต่ปล่อยให้เป็นที่ของเจ้าหน้าที่ทหารระดับชั้นผู้น้อยที่มีข้อจำกัดด้านประสบการณ์ และมุ่งแต่เพียงปฏิบัติภารกิจให้ลุล่วงไปเท่านั้นโดยไม่คำนึงถึงปัจจัยอื่นประกอบ เนื่องจากเจ้าหน้าที่เหล่านี้ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อนจึงไม่อาจคาดได้ว่าจะเกิดการตายเช่นนี้

8. การใช้เวลาในการเคลื่อนย้ายผู้ถูกควบคุมจาก สภ.ตากใบ จนกระทั่งนำผู้ถูกควบคุมลงจากรถบรรทุก ณ ค่ายอิงคยุทธบริหาร จังหวัดปัตตานีเหมาะสมหรือไม่

คณะกรรมการอิสระได้พิจารณาข้อเท็จจริงแล้วเห็นว่า เนื่องจากระยะเวลาการเดินทางจาก สภ.อ. ตากใบ ไปยังค่ายอิงคยุทธบริหารซึ่งห่างประมาณ 150 กิโลเมตร มีการหยุดระหว่างทางและขบวนรถเป็นขบวนที่ยาว 22 คัน หรือ 24 คัน การเดินทางเป็นไปอย่างล่าช้า เพราะเป็นเวลากลางคืนมีฝนตกหนักมีการวางสิ่งกีดขวาง ประกอบกับมีข่าวว่าจะมีการชิงตัวผู้ถูกควบคุมตัว ทำให้การเดินทางไม่สามารถเคลื่อนที่ได้เร็วเท่าที่ควร ระยะเวลาที่ใช้มายังค่ายอิงคยุทธบริหาร 5 ชั่วโมง จึงเป็นระยะเวลาเหมาะสมภายใต้วิสัยและพฤติการณ์ในสถานการณ์ดังกล่าวแล้วสำหรับระยะเวลาที่ใช้ในการลำเลียงผู้ถูกควบคุมลงจากรถบรรทุก ณ เรือนจำทหารบก ในค่ายอิงคยุทธบริหารนั้น คณะกรรมการอิสระเห็นว่า ด้วยสภาพถนนหน้าเรือนจำทหารบกแคบรถบรรทุกไม่สามารถเข้าไปพร้อมๆ กัน หรือสวนกันได้ทำให้การลำเลียงคนลงเป็นไปอย่างล่าช้าระยะเวลาที่ใช้ในการลำเลียงคนลงจากรถบรรทุกจึงเหมาะสมตามเหตุการณ์และสภาพของสถานที่แล้ว

อย่างไรก็ตาม แม้การใช้เวลาในการลำเลียงผู้ถูกควบคุมลงจากรถบรรทุก ณ เรือนจำทหารบกจะเป็นไปอย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ก็ตาม คณะกรรมการอิสระเห็นว่า เมื่อมีการพบ

ผู้เสียชีวิตในรถบรรทุกแล้ว เจ้าหน้าที่ที่ควบคุมดูแลการลำเลียงมิได้สั่งให้ดำเนินการใดกับรถบรรทุกที่จอดรออยู่หรือแจ้งให้ผู้ควบคุมรถของรถบรรทุกคันอื่น ๆ ทราบ เพื่อดำเนินการใด ๆ เช่น ให้นำผู้ถูกควบคุมลงพื้นด่วนเพื่อบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น การละเลยไม่คำนึงถึงการบรรเทาความเสียหายดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่ไม่น่าจะเกิดขึ้นและเป็นการกระทำที่ไม่รับผิดชอบ

9. การดูแลผู้ถูกควบคุม ณ ค่ายอิงคยุทธบริหาร จังหวัดปัตตานีเป็นไปอย่างเหมาะสมหรือไม่

ผู้ถูกควบคุมตัวและเจ้าหน้าที่ต่างให้ถ้อยคำสอดคล้องกันว่าการดูแลผู้ถูกควบคุมที่บริเวณเรือนจำจังหวัดทหารบก ที่โรงพยาบาล ณ ค่ายอิงคยุทธบริหาร เป็นไปอย่างดี ซึ่งยังรวมถึงการช่วยเหลือของแพทย์และเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลแห่งอื่นๆ ทั้งของจังหวัดปัตตานี และจังหวัดข้างเคียง ซึ่งได้รับผู้ป่วยจากโรงพยาบาลค่ายอิงคยุทธบริหารไปรักษาพยาบาลต่อ คณะกรรมการอิสระจึงเห็นว่าผู้ถูกควบคุมและผู้เจ็บป่วยได้รับการดูแลอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมแล้ว

10. มีผู้สูญหายจากเหตุการณ์ในวันที่ 25 ตุลาคม 2547 หรือไม่

คณะกรรมการอิสระ เห็นว่าหน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะหน่วยงานพื้นที่ ต้องเร่งสืบหาข้อเท็จจริงเป็นการด่วนและประสานไปยังทายาทของผู้สูญหาย พร้อมทั้งจัดการเยียวยา บำรุงขวัญในเบื้องต้น เพื่อให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่มิได้นิ่งนอนใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและเจ้าหน้าที่มีความห่วงใยในความเป็นอยู่และทุกข์สุขของประชาชนโดยทั่วถึงเป็นอย่างดียิ่งตลอดมา

11. ผู้รับผิดชอบในการสลายการชุมนุมที่ สภ.อ.ตากใบ จังหวัดนราธิวาส การขนย้ายผู้ถูกควบคุมตัวจาก สภ.อ.ตากใบ ไปยังค่ายอิงคยุทธบริหารและการดำเนินการที่ค่ายอิงคยุทธบริหาร จังหวัดปัตตานี

ผู้รับผิดชอบในการสลาย การชุมนุมที่ สภ.อ. ตากใบ

คณะกรรมการอิสระฯ เห็นว่า พล.ต.เฉลิมชัย วิรุฬห์เพชร เป็นผู้รับผิดชอบในการสลายการชุมนุมที่ สภ.อ. ตากใบ ที่ทำให้มีเสียชีวิต 7 คน และบาดเจ็บอีกจำนวนหนึ่ง รวมทั้งรับผิดชอบในการควบคุมตัวผู้ชุมนุม การลำเลียงผู้ชุมนุมขึ้นรถบรรทุกและการเคลื่อนย้ายผู้ชุมนุมซึ่งถูกควบคุมตัวบน รถบรรทุกไปยังเรือนจำจังหวัดทหารบก ค่ายอิงคยุทธบริหาร จังหวัดปัตตานี โดย พล.ต.เฉลิมชัย วิรุฬห์เพชร ไม่ได้อยู่ควบคุมดูแลภารกิจที่ได้รับมอบหมายให้ลุล่วง แต่ได้ออกจากพื้นที่ไปพบนายกรัฐมนตรีนครที่อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เมื่อเวลาประมาณ 19.30 น. โดยไม่มี

เหตุผลและความจำเป็น คณะกรรมการอิสระจึงเห็นว่า พล.ต.เฉลิมชัย วิรุฬห์เพชร ปฏิบัติหน้าที่บกพร่อง ไม่ครบถ้วนตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา

ผู้รับผิดชอบที่ค่ายอิงคยุทธบริหาร จังหวัดปัตตานี

ปรากฏข้อเท็จจริงว่า พล.ต.สินชัย นุตสถิตย์ รอง มทท.4 ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบงานการข่าวและสายงานยุทธการได้รับคำสั่งจากมทท.4 ให้จัดเตรียมทั้งน้ำ อาหาร และพื้นที่ เพื่อรองรับผู้ถูกควบคุมที่ค่ายอิงคยุทธบริหาร จังหวัดปัตตานี ดังนั้น เมื่อการลี้ภัยผู้ถูกควบคุมลงจากรถบรรทุกที่เรือนจำจังหวัดทหารบกปัตตานี ณ ค่ายอิงคยุทธบริหารและพบว่าในรถบรรทุกมีคนตาย แต่กลับมิได้มีคำสั่งหรือดำเนินการใดๆ กับผู้ควบคุมรถบรรทุกหรือผู้ถูกควบคุมที่จอดรออยู่ เพื่อบรรเทาความเสียหายที่เห็นว่าจะเกิดขึ้น จึงเป็นการปฏิบัติหน้าที่บกพร่องไม่ครบถ้วนตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา

ผู้รับผิดชอบในสถานการณ์โดยรวม

พล.ท.พิศาล วัฒนวงศ์ศรี มทท.4 เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดเมื่อประกาศกฎอัยการศึก แม้จะได้มอบหมายให้ พล.ต.เฉลิมชัย วิรุฬห์เพชร ผบ.พล.ร.5 และ พล.ต.สินชัย นุตสถิตย์ รอง มทท.4 เป็นผู้รับผิดชอบตามที่กล่าวแต่ก็ยังคงต้องรับผิดชอบในการติดตาม แม้เมื่อทราบข่าวว่ามีคนตายที่ค่ายอิงคยุทธบริหารประมาณ 70 คน แล้ว แต่ก็มีได้ดำเนินการอะไร จนถึงวันที่ 27 ตุลาคม 2547 มทท.4 จึงเข้ามาที่ค่ายอิงคยุทธบริหาร เพื่อมาตอบข้อสอบถามของคณะกรรมการวิสามัญวุฒิสภา ซึ่งเดินทางมายังค่ายอิงคยุทธบริหารเพื่อหาข้อมูลการตายของผู้ชุมนุม 78 คน คณะกรรมการอิสระจึงเห็นว่า พล.ท.พิศาล วัฒนวงศ์ศรี มทท.4 ปฏิบัติหน้าที่บกพร่อง ขาดความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นผู้บังคับบัญชา ซึ่งมีหน้าที่ติดตามดูแลภารกิจที่ได้มอบหมายให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติอย่างใกล้ชิด

บทเรียนจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ผู้เริ่มก่อเหตุการณ์คือกลุ่มแกนนำบางคนที่ต้องการให้สถานการณ์ยืดเยื้อ เจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นฝ่ายเข้าไปดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย แต่ละคนได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนภายใต้ข้อจำกัดหลายประการ ซึ่งอาจนำไปสู่ข้อบกพร่องไม่มากนักน้อย

อย่างไรก็ดี เจ้าหน้าที่ที่ไม่มีเจตนาที่จะก่อให้เกิดการเสียชีวิต บาดเจ็บ หนึ่ง ในเหตุการณ์นี้มีข้อสังเกตว่าข้าราชการ ทหาร ตำรวจ และเจ้าหน้าที่หลายท่านได้ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างเสียสละกล้าหาญ จึงต้องนำเหตุการณ์นี้มาศึกษาเสนอแนะเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายเช่นนี้ขึ้นอีก และ

การเสียชีวิตของผู้ชุมนุมจำนวนมากระหว่างการเคลื่อนย้ายจาก สภ.อ.ตากใบมายังค่ายอิงคยุทธบริหารนั้น เป็นสิ่งที่ไม่มีใครคาดถึงและไม่มีเจตนาที่จะให้เกิดเหตุการณ์ที่เศร้าสลดเช่นนี้

จากสรุปรายงานการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการอิสระฯ ทั้ง 2 เหตุการณ์จะเห็นได้ว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติกรต่อผู้ชุมนุมประท้วง ด้วยการใช้ความรุนแรงเป็นหลักในการปราบปราม รวมทั้งมีความประมาทเลินเล่อในการปฏิบัติต่อผู้ที่ถูกจับกุม จนเป็นผลให้เกิดการสูญเสียชีวิต ภายหลังจากการที่รัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงทั้ง 2 ชุด เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงทั้ง 2 กรณี ในภายหลังจากที่คณะกรรมการทั้ง 2 ชุด ได้ส่งรายงานต่อรัฐบาลแล้ว รายงานทั้ง 2 ก็ไม่ได้เผยแพร่สู่สาธารณะ

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้แบ่งงานศึกษา - วิจัยออกเป็น 2 กลุ่มคือ คือ กลุ่มประวัติศาสตร์ - รัฐศาสตร์ และกลุ่มสื่อสารมวลชน การสำรวจวรรณกรรมครั้งนี้ พบว่าในส่วนของงานศึกษาเกี่ยวกับปัญหาชายแดนภาคใต้ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารมวลชนพบว่ามีไม่มากนัก โดยรายละเอียดของการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.2.1 กลุ่มประวัติศาสตร์ - รัฐศาสตร์

แนวทางการศึกษากลุ่มนี้ มีลักษณะความคาบเกี่ยวของตัวเนื้อหาที่คล้ายคลึงกัน โดยอาศัยมิติทางประวัติศาสตร์เข้ามาอธิบาย ในระยะแรกๆ งานศึกษาในเรื่องปัญหาชายแดนภาคใต้ มักศึกษาด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ด้วยอาศัยการวิจัยเอกสาร ที่เป็นข้อมูลทุติยภูมิเป็นหลัก บ้างก็ใช้แนวคิดปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) และงานวิจัยเชิงประจักษ์ (Empirical) โดยอาศัยหลักสถิติในการวิเคราะห์ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเสมอมาในพื้นที่ภาคใต้ ภายใต้งานไขของความมั่นคงเป็นหลัก

งานเขียนเรื่อง "ตำนานเมืองปัตตานี" (Sejarah Kerajaan Melayu Pattani) ของ อิมร อิม ชุกรี แปลโดย ดร.หะสัน หมัดหมาน เรียบเรียงโดย ประพนธ์ เรืองณรงค์ งานของ ชุกรี ถือเป็นงานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ใหม่ที่สุดในขณะนั้น (พ.ศ.2525) โดยมีต้นฉบับเป็นภาษายาวี พิมพ์ครั้งแรกที่รัฐกลันตัน เนื้อหาของ "ตำนานเมืองปัตตานี" กล่าวถึง ดินแดนมลายูในอดีต การสร้างเมืองปัตตานีและราชวงศ์ การเสื่อมไปของปัตตานี ซึ่งเชื่อมโยงกับการเสื่อมสลายของปัตตานีตั้งแต่สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และการแบ่งหัวเมืองตามการจัดการรัฐสมัย

ใหม่ในรัชสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว งานของเขาชี้ให้เห็นแง่มุมที่แตกต่างจากประวัติศาสตร์อื่นๆ คือ การชี้ให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ปัตตานีไม่ใช่ประวัติศาสตร์ของการกบฏ แต่เป็นประวัติศาสตร์ของการต่อสู้เพื่อเอกราช ความสำคัญในงานของ ชุกกรี อีกประการหนึ่งก็คือ งานของเขาถูกกล่าวอ้างถึงอยู่บ่อยครั้ง ทั้งงานศึกษาในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการแบ่งแยกดินแดนของชนกลุ่มน้อยที่เป็นมุสลิม

ในงานศึกษาเรื่อง "ประเทศราชของสยาม" โดย ชวลี ณ กลาง ให้ระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์เพื่อศึกษาความเป็นมาของประเทศราชของสยาม ก่อนที่จะมีการรวมศูนย์เป็นรัฐประชาชาติ โดยในส่วนของงานศึกษาได้มีการกล่าวถึง ประเทศราชมลายู อันประกอบด้วย มณฑลปัตตานี 7 หัวเมือง ปะลิส ไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู และอธิบายความขัดแย้งของกลุ่มอำนาจเก่ากับรัฐไทย คือ บรรดาหัวเมืองประเทศราช มลายูทั้งหลาย ก่อนมีการรวมศูนย์แบบรัฐชาติสมัยใหม่และการสูญเสียดินแดนบางส่วนให้กับอังกฤษ ที่ส่งผลกระทบต่อเนื่องมาเป็นปัญหาในการแบ่งแยกดินแดนในปัจจุบัน

สุรินทร์ พิศสุวรรณ ทำการศึกษา 2 เรื่อง คือ "นโยบายประสมประสาน ชาวมุสลิมในประเทศไทยในสมัยรัตนโกสินทร์" (2525) กล่าวถึงบทบาทของ "ชาวมุสลิม" ในกระบวนการปฏิรูปของไทย ความร่วมมือทางการเมืองในภาคใต้ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ที่ให้ภาพกว้างๆ ในเรื่อง นโยบายประสมประสาน การต่อต้านของชาวไทยมุสลิม บทบาทของ นายปรีดี พนมยงค์ กับชาวไทยมุสลิมและนโยบายในปัจจุบัน และงาน "สี่จังหวัดภาคใต้กับปัญหาสิทธิมนุษยชน" (2527) ในส่วนของบทแรกคือ "เงื่อนไขทางการเมืองที่นำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนในภาคใต้" โดยสุรินทร์ สนใจศึกษาทัศนคติของผู้นำไทยในการกำหนดนโยบายต่อประชากรกลุ่มน้อยที่มีเชื้อสายมาเลย์ ที่มีความขัดแย้งกระทบต่อความรู้สึกที่มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและประวัติศาสตร์ โดยอาศัยแนวคิด ปรัชญาการณวิทยา (Phenomenology) ด้วยการเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในจังหวัดยะลา ปัตตานีและสตูล โดยให้เสนอแนวทางแก้ปัญหาในการปรับโครงสร้างทางสังคม เพื่อสร้างความเข้าใจและไว้วางใจต่อกันมากขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนส่วนใหญ่ในท้องถิ่น

งานชิ้นต่อมาคือเรื่อง "นโยบายการปกครองของรัฐบาลไทยต่อชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2475 - 2516" ของ ปิยนาด บุนนาค (2531) พบว่า รัฐบาลไทยตระหนักถึงปัญหาของจังหวัดชายแดนภาคใต้มาโดยตลอด นับตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 จนถึงปัจจุบัน ในระหว่างปี 2575 - 2516 รัฐบาลมีนโยบายการปกครองพิเศษต่อพื้นที่

ชายแดนภาคใต้เสมอมา ด้วยการตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจขึ้น เพื่อปรับนโยบายหลักให้เข้ากับสภาพบุคคลและพื้นที่ ทั้งในด้านการปกครอง การศึกษา การสาธารณสุขและอื่นๆ เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล แม้กระนั้นก็ตามรัฐบาลบางสมัยกระทำการประหนึ่งบีบบังคับชาวไทยมุสลิม โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม จึงก่อให้เกิดความไม่พอใจต่อรัฐบาลไทยในหมู่ชาวไทยมุสลิม เป็นโอกาสให้บุคคลบางกลุ่มถือเป็นข้ออ้างเข้าแทรกแซง ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อเสถียรภาพความมั่นคงของประเทศ อย่างไรก็ตาม โดยภาพรวมรัฐบาลมีนโยบายในการปกครองชาวไทยในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพิเศษตามกฎหมายหลังทางวัฒนธรรมประเพณีและศาสนา ปัญหาที่เกิดขึ้นมิได้อยู่ที่นโยบายของรัฐบาล แต่อยู่ที่ข้าราชการของรัฐผู้นำนโยบายไปปฏิบัติในพื้นที่มากกว่า รัฐบาลควรจัดให้มีการประเมินผลการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพื่อการปรับปรุงให้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

สันทัต ณ นคร ทำการศึกษา "เจตคติของชาวไทยมุสลิมในตำบลกรงปินัง กิ่งอำเภอกรงปินัง จังหวัดยะลา ต่อการก่อการร้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้" (2540) ด้วยการศึกษาปัจจัยที่จะส่งผลต่อเจตคติของชาวไทยมุสลิม ในตำบลกรงปินังต่อการก่อการร้ายด้วยการใช้สถิติวิเคราะห์ พบว่าชาวไทยมุสลิมในตำบลกรงปินัง มีเจตคติที่ไม่แน่ใจการก่อการร้ายและสถานการณ์ก่อการร้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีข้อเสนอแนะให้หน่วยที่รับผิดชอบในการปราบปรามใช้ข้อมูลประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ชาวบ้านตระหนักถึงความเสียหายจากการก่อการร้ายและควรส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการก่อการร้าย ผ่านการประชาสัมพันธ์โดยสื่อมวลชนและสื่ออื่นๆ

จากงานวิจัยขั้นต้นซึ่งทำการศึกษา ในช่วงทศวรรษ 2520 - 2540 การศึกษาเกี่ยวกับชายแดนภาคใต้ มักเป็นการศึกษาเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจ เข้าใจ ไม่ลงรอยกัน ระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ อย่างไรก็ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ยังไม่ได้จัดว่าเป็นปัญหาที่สำคัญมากนักหรือสามารถควบคุมได้ต่างจากปัจจุบัน ซึ่งเมื่อเอาเหตุการณ์ปล้นปืน เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 เป็นเส้นแบ่งของเหตุการณ์ จะเห็นได้ว่ามีงานศึกษาหลายชิ้นเห็นตรงกันว่า สาเหตุหลักๆ เกิดจากประชาชนหวาดระแวงและไม่เชื่อในการจัดการของรัฐ รวมถึงอิทธิพลการแผ่ขยายของการก่อการร้ายสากล โดยปรากฏในงานศึกษาดังต่อไปนี้

เจมส์ อาร์. ไคลน์ แห่งมูลนิธิเอเชีย (The Asia Foundation) นำรายงานการสำรวจของสถาบันพระปกเกล้า คือ "การสำรวจทัศนคติของประชาชนเรื่องความขัดแย้งของประชาชนใน

ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย" (ธันวาคม 2547) ด้วยการสุ่มตัวอย่าง ที่อาศัยอยู่ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้คือ ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูลและสงขลา กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 998 คน เป็นชาวพุทธ 51% และชาวมุสลิม 48.8% จากข้อค้นพบบางส่วนพบว่า 83.6% เห็นว่าสาเหตุของความขัดแย้งเกิดขึ้นมาจากความล้มเหลวของรัฐบาลในการทำความเข้าใจคนท้องถิ่น และมีเพียง 32.4% ที่พอใจกับการทำงานของรัฐบาลในการจัดการความไม่สงบในภาคใต้

ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี (2548) ทำการเก็บข้อมูลปัญหาความรุนแรงชายแดนภาคใต้ ด้วยการนำสถิติมาวิเคราะห์ พบว่า ความเข้มข้นของความรุนแรงที่เกิดขึ้นตลอดทั้งปี 2547 โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2547 จากเหตุการณ์ปล้นปืน ที่ค่ายนราธิวาสราชนครินทร์ อ.เจาะไอร้อง จ.นราธิวาส ในภาพรวมทั้งปี มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวน 1,355 คน มีผู้บาดเจ็บ 843 คน เสียชีวิต 512 คน เยื่อผู้ถูกทำร้าย มีทั้งคนไทยและมุสลิมแต่มีจำนวนคนพุทธมากกว่า โดยส่วนมากเป็นประชาชนทั่วไป และในปี 2548 ตั้งแต่ มกราคม - พฤษภาคม มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตรวม 603 คน เทียบกับปีที่ผ่านมา คือ 337 คน ซึ่งเท่ากับว่ามีผู้บาดเจ็บมากกว่าปีที่ผ่านมาถึง 50.88% และจากการสำรวจ ข้อมูลประชาชนในจังหวัดปัตตานี ในช่วง กุมภาพันธ์ ถึง มีนาคม 2547 ประชาชนส่วนมากให้ความเห็นว่า การก่อความไม่สงบเกิดจากการแก้แค้นเรื่องส่วนตัวและกลุ่มฉวยโอกาส สร้างสถานการณ์ เพื่อแก้แค้นต่อเจ้าหน้าที่รัฐและเจ้าหน้าที่รัฐสร้างสถานการณ์ โดยมีข้อสังเกตคือ สาเหตุการแบ่งแยกดินแดนแบบที่รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐพยายามจะอธิบายกลายเป็นสาเหตุอันดับ 5 จากรายงานความคิดเห็นดังกล่าว ศรีสมภพ ชี้ว่า มีประเด็นที่ต้องระมัดระวังคือ แรงเหวี่ยงของความรุนแรง ที่นอกจากจะเกิดจากผู้ก่อการร้ายแล้ว ยังเป็นผลมาจากการกระทำของรัฐเองและสถานการณ์น่าจะคงอยู่เช่นนี้ไปนานพอสมควร จนกว่าปัญหาในเชิงโครงสร้างของจังหวัดชายแดนภาคใต้จะได้รับการแก้ไข

ชิตชนก ราอิมมูลา (2547) ในงานวิจัยเรื่อง "สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้กับนโยบายแก้ปัญหาของรัฐตั้งแต่ปี 2521 - 2545" พบว่า ปัจจัยของการก่อการร้ายมาจากปัจจัยภายในประเทศเอง โดยประชาชนยังคงอยู่ในความหวาดระแวงและสับสนอย่างแพร่หลาย ประชาชนส่วนใหญ่เชื่อว่า การก่อการร้ายมาจากการสร้างสถานการณ์โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ชิตชนก เสนอทางออกข้อหนึ่งว่า ทำอย่างไรที่จะดำเนินการมิให้เกิดคดีสีเทาหรือการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ต่อผู้ถูกต้องสงสัยในลักษณะต่างๆ ที่ไม่เป็นไปตามครรลองของกฎหมาย เพื่อให้ประชาชนลดความรู้สึกหวาดระแวงต่อเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อเป็นการสกัดกั้นมิให้ผู้ที่มีความคับแค้นเข้าร่วมก่อเหตุรุนแรงเพื่อเป็นการตอบโต้

การทบทวนแนวคิดและงานวิจัย ในกลุ่มแรก คือ กลุ่มประวัติศาสตร์ - รัฐศาสตร์ มีส่วนช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจปมหลัง-บริบทของปัญหาชายแดนภาคใต้ รวมถึงท่าทีของรัฐตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันต่อการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่มีความพิเศษในหลายๆ ด้าน คือ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรม ที่แตกต่างไปจากพื้นที่ปกครองอื่นๆ ในประเทศ อันเป็นบริบทที่สำคัญของการศึกษาในครั้งนี้ จากภาพรวมของงานวิจัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแสดงให้เห็นว่า ปัญหาหลักของปัญหาชายแดนภาคใต้ อยู่ที่ความไม่เข้าใจและหวาดระแวงต่อกันของเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งสถานการณ์การก่อการร้ายส่วนใหญ่ ประชาชนส่วนใหญ่ยังมีความเคลือบแคลงสงสัยว่าอาจเป็นการสร้างสถานการณ์โดยรัฐ โดยข้อเสนอแนะของการศึกษาบางชิ้นชี้ให้เห็นว่า ระบบการสื่อสารมวลชนที่มีประสิทธิภาพ จะทำให้ระดับความขัดแย้งและความเคลือบแคลงใจระหว่างประชาชนกับรัฐลดลง

2.2.2 กลุ่มการสื่อสารมวลชน

แบ่งการศึกษาออกไปได้เป็น 3 กลุ่มย่อยๆ คือ กลุ่มที่ศึกษาการสื่อสารมวลชนกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มการศึกษาสื่อสารมวลชนของรัฐและการตีความของผู้รับสารในสื่อมวลชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.2.2.1 การสื่อสารในพื้นที่ชายแดนภาคใต้

งานศึกษาของ จินตวดี พุ่มศิริ (2529) เป็นงานศึกษาชิ้นแรกๆ ด้านการสื่อสารมวลชน ที่เลือกพื้นที่ศึกษาที่เป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้และเลือกใช้วิธีการศึกษาเชิงประจักษ์ (Empirical Approach) โดยการใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษาเรื่อง "การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสาร ความเชื่อทางศาสนาและความทันสมัยของชาวไทยมุสลิมในอำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี จินตวดี ทำการศึกษา บนฐานคิดสาเหตุ-ผลกระทบและแนวคิดการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (Modernization) โดยดูความสัมพันธ์ของลักษณะทางประชากรศาสตร์กับการเปิดรับสื่อหลายประเภท คือ วิทยุ โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ ที่จะมีผลต่อบุคคลที่นับถือศาสนาอิสลามนั้นจะมีแนวคิดความทันสมัยมากขึ้นตามเงื่อนไข - บริบท ของสังคม

ชาลิสา มากทองแผ่นและคณะ (2545) ทำการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการรับชมสื่อโทรทัศน์ทัศนคติ ความพึงพอใจและความคาดหวังต่อสื่อโทรทัศน์ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงพฤติกรรมการรับชมสื่อโทรทัศน์ที่แตกต่างกันของเยาวชน เพื่อเชื่อมโยงไปสู่ผลกระทบของสื่อโทรทัศน์ที่มีต่อกลุ่มเยาวชน เพื่อหาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสื่อโทรทัศน์ ซึ่งพบว่าเยาวชนมีการเปิดรับโทรทัศน์ในปริมาณมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนที่ใช้ภาษาไทย มีปริมาณการเปิดรับ

โทรทัศน์มากกว่าเยาวชนที่ใช้ภาษามลายู โดยกลุ่มตัวอย่างเปิดรับรายการโทรทัศน์มากที่สุด งานศึกษาของซาลิสลาและคณะมีข้อดีหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ทฤษฎีเพื่อกำหนดกรอบคิด การใช้ประโยชน์และพึงพอใจสื่อ เพื่อเชื่อมโยงไปถึงผลกระทบการใช้สื่อ แต่ในขณะเดียวกันก็มีประโยชน์อย่างมาก ในการอธิบายสภาพสังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงการศึกษาตัวผู้รับสารในขณะนั้นยังไม่ได้ลงไปศึกษาในระดับที่ลึกนัก

งานศึกษาของ กัลยาณี กาญจนธานี (2547) ในงานศึกษาเรื่อง "การรายงานข่าวโทรทัศน์ เหตุการณ์ปล้นคลังอาวุธหน่วยทักษิณพัฒนา ระหว่างวันที่ 28 เมษายน - 5 พฤษภาคม 2546 โดยเน้นการศึกษาไปที่การประกอบสร้างความจริง (Construction of Reality) ในสถานีโทรทัศน์ช่อง 3, 5, ITV, สทท. 11 และ สทท.11 ส่วนแยกยะลา พบว่ามีการรายงานความเป็นจริงอย่างคลุมเครือ โดยเฉพาะประเด็น ผู้ที่ทำการปล้นและวัตถุประสงค์ของการปล้น มีการเล่าตามความคิดเห็นมากกว่าข้อเท็จจริง มีการเสนอให้ดูมีความคืบหน้าอย่างต่อเนื่องและเป็นประเด็นที่ใหญ่ ทั้งยังใช้องค์ประกอบอารมณ์ในการนำเสนออย่างมาก ในท้ายสุด กัลยาณี เสนอว่า ปัญหาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีอีกหลายแง่มุมที่ต้องทำการศึกษา สมควรขยายไปสู่การศึกษาสื่อมวลชนแขนงอื่นๆ รวมถึงเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง คือเหตุการณ์ปล้นปืนกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายนราธิวาสราชนครินทร์ อ.เจาะไอร้อง จ.นราธิวาส เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 เหตุการณ์ล้อมปราบประชาชนที่มัสยิด กรือเซะ จ.ปัตตานี วันที่ 28 เมษายน 2547 และเหตุการณ์ชุมนุมที่หน้า สภ.ตากใบ วันที่ 25 ตุลาคม 2547 เกี่ยวกับภาพความจริงที่ปรากฏในสื่อมวลชน รวมถึงการศึกษาผู้รับสารด้วย ก็จะทำให้เห็นภาพปัญหาของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ชัดเจนมากขึ้น

รายงานเรื่อง "ภาพตัวแทนและความสมดุลในรายการโทรทัศน์กับบทบาทในการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมไทย" ของโครงการศึกษาและเฝ้าระวังสื่อ รอบที่ 2 เดือนกันยายน 2548 ได้ทำการวิเคราะห์ข่าวโทรทัศน์ภาคค่ำ ของโทรทัศน์ช่อง 3, 5, 7, 9, 11 และ ITV พบว่า ในช่วงเวลาดังกล่าว มีการนำเสนอข่าวของ "สถานการณ์ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้" 2 ประเด็นคือ กรณี 131 คนไทยหลบหนีเข้าประเทศมาเลเซียโดยผิดกฎหมาย และกรณีสังหาร 2 นาวิกโยธินที่ บ.ตันหยงลิ มอ จ.นราธิวาส ยังคงขาด ความสมดุลของแหล่งข่าวอยู่ โดยในการนำเสนอข่าว แม้จะปรากฏว่าพบการนำเสนอแหล่งข่าวทั้ง 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายต้นเรื่องฝ่ายผู้ได้รับกระทบหรือพาดพิง และฝ่ายคนกลางผู้ทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์แต่ก็ไม่บ่อยนัก โดยเฉพาะยังขาดการนำเสนอแหล่งข่าวคู่กรณีฝ่ายที่ 2 และแหล่งข่าวฝ่ายที่ 3

ในเรื่องสัดส่วนในพื้นที่ข่าว (ความเป็นธรรม) พบว่าการนำเสนอข่าวของ "สถานการณ์ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้" ยังคงบกพร่องในการให้สัดส่วนพื้นที่ในข่าวให้แก่ฝ่ายต่างๆ ทั้ง 3 ฝ่าย อยู่ คู่กรณีฝ่ายที่ 1 โดยส่วนใหญ่แหล่งข่าวมักเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่จะมีพื้นที่ข่าว (ภาพเสียงและเนื้อหา) ส่วนคู่กรณีฝ่ายที่ 2 ซึ่งอาจเป็นฝ่ายค้านหรือชาวบ้านในพื้นที่ ส.ส.ในพื้นที่ ผู้นำศาสนา นักวิชาการ ชาวไทยมุสลิม องค์กรภาคประชาชน และยิ่งมากกว่าแหล่งข่าวฝ่ายที่ 3 (ฝ่ายคนกลาง ผู้ทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์) คือ คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.), นักวิชาการ ประชาชนในจังหวัดใกล้เคียง กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

2.2.2.2 สื่อมวลชนของรัฐ

ศุภวรรณ สัจจพงษ์ (2532) ทำการศึกษา พฤติกรรมการรับฟังรายการข่าวภาคถ่ายทอดของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยอาศัยวิธีการทางสถิติ พบว่า รายการข่าววิทยุแห่งประเทศไทยภาคถ่ายทอด มีการประเมินไว้ในฐานะแหล่งข่าวที่มีความน่าเชื่อถือสองประการ ประการแรกเป็นแหล่งข่าวที่มีความน่าเชื่อถือสูง เพราะมีการนำเสนอข่าวที่รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ เสนอข่าวได้เร็วกว่าสื่ออื่น ให้ข้อมูลถูกต้องเชื่อถือได้และปลอดภัยในการนำข้อมูลข่าวสารไปพูดคุยนัดต่อโดยไม่มี ความผิด

แต่ในอีกประการหนึ่ง รายการข่าวถ่ายทอด ก็มีฐานะในแหล่งข่าวที่มีความน่าเชื่อถือต่ำในขณะเดียวกันเพราะ เพราะขาดความกล้าที่จะนำเสนอข่าวเพื่อผดุงความยุติธรรมของสังคม ไม่สามารถนำเสนอข่าวได้อย่างละเอียดเจาะลึกและไม่สามารถเสนอข่าวสารได้ตรงไปตรงมาตามข้อเท็จจริง ส่วนผลตอบแทนความพึงพอใจที่ได้รับจากการฟังข่าวมีค่อนข้างสูงและผู้ฟังที่มีคาดหวังดังกล่าวสูงก็มีแนวโน้มที่จะฟังข่าวการถ่ายทอดสูงเช่นกัน

ในงานศึกษาลักษณะที่ใกล้เคียงกันกับงานของศุภวรรณ คืองานศึกษาโดยกรมประชาสัมพันธ์เอง 2 ชิ้น ต่างช่วงเวลากัน โดยงานศึกษาชิ้นแรกคือ รายงานผลการสำรวจอุปนิสัยของประชาชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ (สงขลา ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล) โดย กองสำรวจประชาคมติ กรมประชาสัมพันธ์ 2520 รายงานศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ อาศัยวิธีการทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยจำเพาะเจาะจงพื้นที่ศึกษา ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะ ในฐานะพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ที่เกิดปัญหาทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และการปกครองตลอดมา ผลการศึกษาพบว่าวิทยุคือสื่อที่ประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ให้ความเชื่อถือมากที่สุด โดยมีสื่อวิทยุเป็นของตนเอง รายการข่าวภาคถ่ายทอดคือรายการที่ผู้ฟังชอบรองลงมาจาก การฟังเพลง

งานศึกษาในลำดับต่อมาของกรมประชาสัมพันธ์ ที่มีระยะห่างของช่วงเวลาการสำรวจ เกือบ 3 ทศวรรษ คือรายงานวิจัยโครงการสำรวจความนิยมและความคิดเห็น การเปิดรับฟัง รายการข่าวทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยและเปิดรับชมรายการข่าวทางสถานีวิทยุ โทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ของ กรมประชาสัมพันธ์ ในพื้นที่ทั่วประเทศระหว่างวันที่ 21 กุมภาพันธ์ - 14 มีนาคม 2548 เมื่อเจาะจงพิจารณาที่กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ภาคใต้ คือ พัทลุง สงขลาและปัตตานี พบว่า ประชาชนนิยมฟังรายการข่าวภาคใต้ทอดมากที่สุด (67.3% จากกลุ่ม ตัวอย่าง 1,200 คน) สูงกว่าภาคอื่นๆ ทั่วประเทศ และจากการสำรวจตามรายภาค เฉพาะกลุ่มผู้รับ ฟังข่าวภาคใต้ทอด จำนวน 3,693 คน พบว่า ภาคใต้มีรับฟังรายการข่าวภาคใต้ทอด มากเป็น อันดับ 2 รองมาจากภาคเหนือ คือ 21.9 % จากรายงานการสำรวจดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ผู้รับสารใน พื้นที่ภาคใต้ ยังคงให้ความสำคัญกับการรับฟังสื่อวิทยุของรัฐอยู่

สมสุข หินวิมาน (2534) ทำการศึกษา เรื่อง วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยกับการ สร้างความชอบธรรมของรัฐ: วิเคราะห์รายการข่าวภาคใต้ทอด โดยการใช้แนวคิดการครองความ เป็นเจ้า (Hegemony) ของ Antonio Gramsci แนวคิดเรื่อง กลไกและอุดมการณ์ของรัฐ ของ Louis Althusser สมสุข ใช้มุมมองอย่างวิพากษ์ เพื่อเผยให้เห็นพลวัตสังคมที่มีความขัดแย้ง ต่าง จากมุมมองอื่นๆ ที่มักใช้มุมมองแบบกระบวนทัศน์กระแสหลัก (Dominant paradigm) และทฤษฎี โครงสร้างหน้าที่ (Structure - Functional) ในการศึกษาสื่อสารมวลชนขณะนั้น

งานของสมสุขชี้ว่า สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เป็นกลไกหนึ่งในการสร้าง ความชอบธรรมของรัฐ ที่คอยส่งข่าวสาร ค่านิยม อุดมการณ์ ของรัฐ เพื่อทำหน้าที่ครอบงำ ประชาชนและทำให้ชนชั้นปกครอง ครองความเป็นเจ้าไว้ของ สมสุขได้ให้ข้อเสนอแนะในตอนท้าย ว่า การศึกษาเรื่องดังกล่าวยังคงประเด็นการศึกษาเพียง 2 มิติ คือมิติผู้ส่งสารกับตัวเนื้อสารเอง แต่ ยังขาดในมิติของผู้รับสาร ทำให้ยากที่จะเห็นว่ากระบวนการสร้างความชอบธรรมของรัฐมี ประสิทธิภาพหรือไม่อย่างไร ในความเป็นจริงผู้ฟังอาจมีการถอดรหัสคลาดเคลื่อน (Aberrant Decoding) หรือผู้ฟังสามารถรับรู้รหัสนั้นได้ แต่อาจจะปฏิเสธที่จะรับรหัสนั้นไว้ หรือทำการโต้แย้ง ก็ได้ ซึ่งการศึกษาผู้รับสารด้วยจะคลี่คลายให้การศึกษาระดับประเด็นดังกล่าวกระจ่างขึ้น

จิรันดา กฤษเจริญ (2544) ทำการศึกษาเรื่อง "อุดมการณ์ทางวิชาชีพของบุคลากรสื่อ วิทยุโทรทัศน์ของรัฐ" พบว่า อุดมการณ์วิชาชีพของบุคลากรสื่อวิทยุโทรทัศน์ของรัฐหรือ สทท.11 นั้นประกอบด้วยอุดมการณ์ประชาสัมพันธ์ อุดมการณ์ข้าราชการ อุดมการณ์ปัจเจกชนนิยมและ อุดมการณ์สื่อสารมวลชน ซึ่งการปฏิบัติงานมักใช้อุดมการณ์ข้าราชการเป็นหลัก ส่วนเนื้อหาที่

สะท้อนอุดมการณ์ประชาสัมพันธืผสมผสานกับอุดมการณ์สื่อสารมวลชน อันมีสาเหตุมาจากการที่บุคลากรมีสถานะเป็นเจ้าของหน้าทีของรัฐ ในหน่วยงานที่รับผิดชอบในการประชาสัมพันธืให้กับรัฐ มิได้เป็นองค์การที่มีความอิสระเป็นของตนเอง สอดคล้องกับงานศึกษาของ กลอยกมล ขวัญเยื้อง พันธุ์ (2546) เรื่อง "วัฒนธรรมองค์กรและการปรับตัวทางวัฒนธรรมของสถานีวิทยุแห่งประเทศไทยช่อง 11" พบว่า สทท.11 มีวัฒนธรรมองค์กรข้าราชการที่โดดเด่น มีค่านิยมยึดมั่นในความเป็น "รัฐนิยม" จากโครงสร้างและสายการบังคับบัญชาจนนำมาสู่การ ยอมรับการถูกปิดกั้นความมีอิสระทางความคิด

จากการศึกษาภาพรวมของการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่า งานศึกษา - วิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในประเด็นการสื่อสารมวลชนมีน้อยมาก ส่วนเป็นการศึกษาในแนวทางประวัติศาสตร์ - รัฐศาสตร์ งานศึกษาหลายชิ้นกล่าวตรงกันว่า ปัญหาที่เกิดขึ้น มีสาเหตุมาจากความขัดแย้งความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจระหว่างรัฐกับประชาชน เป็นหลัก

ในงานศึกษาด้านสื่อมวลชนพบว่า ในพื้นที่ภาคใต้สื่อวิทยุกระจายเสียง โดยเฉพาะรายการข่าวภาคถ่ายทอดของ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ ยังคงได้รับความนิยมอยู่ โดยรายการข่าวภาคถ่ายทอดของสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย มีคุณลักษณะ 2 ประการในตัวเอง คือมีความน่าเชื่อถือสองประการ 1.แหล่งข่าวมีความน่าเชื่อถือสูง ให้ข้อมูลถูกต้องเชื่อถือได้และปลอดภัยการเผยแพร่ต่อ 2.แต่ในทางกลับกันก็มีความน่าเชื่อถือต่ำ เพราะขาดความกล้าที่จะนำเสนอข่าวเพื่อผดุงความยุติธรรมของสังคม ไม่สามารถนำเสนอข่าวได้อย่างละเอียดเจาะลึกและไม่สามารถเสนอข่าวสารได้ตรงไปตรงมาตามข้อเท็จจริง โดยงานวิจัยเกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียง มักใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อสำรวจความนิยมรวมไปถึงการเปิดรับสื่อ มีเพียงงานของสมสุข (2534) ที่ทำการศึกษา ตัวบท (Text) ในรายการข่าวภาคถ่ายทอดของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ เพื่อศึกษาการทำงานของตัวบทในการที่จะสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐ ในตอนท้าย สมสุขเสนอว่าควรที่จะศึกษาที่ผู้รับสารด้วย เนื่องจากในสภาพการณ์จริงผู้รับสารอาจมีการถอดรหัสหรือตีความคลาดเคลื่อน (Aberrant Decoding) หรือผู้ฟังสามารถรับรู้ความหมายรหัสนั้นได้ แต่อาจจะปฏิเสธที่จะเชื่อความหมายนั้นก็ได้

สิ่งที่มาสนับสนุนประเด็นความคลุมเครือในการนำเสนอข่าวชายแดนภาคใต้ ไม่เพียงแต่สื่อของรัฐเท่านั้น แต่หมายถึงสื่อโทรทัศน์ทั้งที่เป็นของรัฐและไม่ใช่ของรัฐด้วย ในงานศึกษาเรื่อง

“การรายงานข่าวโทรทัศน์ เหตุการณ์ปล้นคลังอาวุธหน่วยทักษิณพัฒนา ระหว่างวันที่ 28 เมษายน – 5 พฤษภาคม 2546” ของ กัลยาณี กาญจนธานี (2547) ชี้ว่า สถานีโทรทัศน์หลายช่อง รายงานความเป็นจริงอย่างคลุมเครือ มีการเล่าตามความคิดเห็นมากกว่าข้อเท็จจริง ด้วยข้อจำกัดของการหาข่าวจากตัวผู้สื่อข่าวพิเศษในพื้นที่ ประเมินเหตุการณ์ด้วยความเคยชิน ความกลัวในความมั่นคงและปลอดภัย ความกลัวต่อการตกข่าวกระแสหลัก ทำให้การเสนอข่าวขาดความรอบด้านนำไปสู่การผลิตซ้ำเรื่องราวในแง่มุมมองเดิมๆ ด้านงานของ จิรันดา (2544) และ กลอยกมล (2546) ก็สะท้อนให้เห็นอิทธิพลของโครงสร้างขององค์กรซึ่งถูกกำกับโดยรัฐ จนส่งผลต่อแนวความคิดและวัฒนธรรมเอนเอียงในด้านของการเป็นข้าราชการหรือพนักงานของรัฐมากกว่าการยึดมั่นในความเป็นวิชาชีพสื่อมวลชนที่มีอิสระทางความคิดและความชาญกล้าในการนำเสนอความจริง

2.3 ทฤษฎีและแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

จากการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในข้างต้น ในการศึกษาเรื่อง การถอดรหัสของผู้รับสารต่อการเสนอข่าวของสถานีวิทยุแห่งประเทศไทยกรณีกรือเซะและตากใบ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ควรที่จะทำการศึกษาการทำงานของตัวบท (Text) ของ ข่าวภาคถ่ายทอดในภาคบังคับ ของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ในการนำเสนอข่าวปัญหาชายแดนภาคใต้ รวมไปถึงควรที่จะศึกษา การตีความของผู้รับสารด้วย เพื่อศึกษาผู้รับสารว่ามีการตีความอย่างไรต่อการนำเสนอข่าวของรัฐ ลักษณะตีความตัวบทที่ส่งไปเป็นอย่างไรสามารถแยกแยะได้เป็นแบบใดบ้าง ผู้วิจัยได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีเพื่อประกอบเป็นแนวคิดในการวิจัยดังนี้คือไว้ 4 แนวคิด คือ

2.3.1 แนวคิดเรื่อง “การครองความเป็นเจ้า” (Hegemony) ของ Antonio Gramsci

2.3.2 แนวคิดเรื่อง “กลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ” (Ideological Apparatus) ของ Louis Althusser

2.3.3 แนวคิดเรื่อง Manufacturing Consent ของ Noam Chomsky

2.3.4 แนวคิดเรื่อง “ผู้รับสารและระบบของรหัสแห่งความหมาย (Audience and Coding System) ของ Stuart Hall

โดยแต่ละแนวคิดมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1 แนวคิดเรื่อง "การครองความเป็นเจ้า" (Hegemony)

แนวคิดเรื่อง "การครองความเป็นเจ้า" (Hegemony) ถูกนำเสนอขึ้นโดยนักคิดแนวมาร์กซิสต์ ชาวอิตาลีชื่อ Antonio Gramsci (1891-1937) โดยปรากฏอยู่ในบันทึกของเขาเขียนขึ้นระหว่างที่คุมขังชื่อ Prison Notebooks (1929 – 1935) ซึ่งต่อมามีการตีความหมายความคิดโดยนักวิชาการรุ่นหลังอย่างกว้างขวาง

การพัฒนาแนวคิดการครองความเป็นเจ้านี้ เป็นการพัฒนาความคิดมาจากแนวคิดของมาร์กซ์ เกี่ยวกับการควบคุมการผลิตและการถ่ายทอดอุดมการณ์ในมือของผู้เป็นเจ้าของทุนของปัจจัยการผลิต ดังที่ Marx และ Engel (1938:37, quoted in Murdock and Golding, 1983: 15) ได้เขียนไว้ในตอนหนึ่งของหนังสือ The German Ideology ถึงชนชั้นปกครองในทุกช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ว่า

"ชนชั้นที่มีปัจจัยการผลิตวัตถุ (means of material production) จะมีอำนาจควบคุมปัจจัยทางการผลิตทางความคิด (means of mental production) ด้วยในขณะเดียวกัน หากกล่าวโดยทั่วไปแล้ว ความคิดของผู้ที่ไม่มีปัจจัยการผลิตทางความคิด มักจะต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ที่มีทั้งปัจจัยการผลิตทางวัตถุและทางความคิด ดังนั้นผู้ปกครองในฐานะชนชั้นหนึ่ง คือผู้ที่ตัดสินใจในการกำหนดขอบเขตและทิศทางของยุคสมัยหนึ่งๆ ด้วย จึงจะเห็นได้ชัดว่า ผู้ปกครองคือผู้ตั้งเกณฑ์การผลิตและถ่ายทอดอุดมการณ์ ในยุคของพวกเขาออกไป ฉะนั้นความคิดของเขาจึงเป็นความคิดที่ควบคุมยุคสมัยนั้นอยู่นั่นเอง"

ในขณะเดียวกันมาร์กซ์ ได้แบ่ง "ระดับ" (levels) ของโครงสร้างทางสังคมออกเป็น 2 ส่วน ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน คือโครงสร้างส่วนบน (Superstructure) หรือโครงสร้างในระดับการเมือง-กฎหมายและโครงสร้างส่วนล่าง (Infrastructure) หรือฐานเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามในความคิดของมาร์กซิสต์แบบดั้งเดิมนั้น มีความเห็นว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดปัจจัยส่วนบน (กาญจนา แก้วเทพ : 2543: 131)

แต่สำหรับ Gramsci เขาจัดเป็นนักมาร์กซิสต์ รุ่นใหม่ ที่รื้อฟื้นความสนใจและพัฒนาปัญหาเรื่องโครงสร้างส่วนบน (กาญจนา แก้วเทพ, 2526: 105) และขณะเดียวกัน เขาก็เห็นว่า ในบางครั้งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจก็อาจถูกกำหนดโดยรัฐ ซึ่งเป็นโครงสร้างส่วนบนเช่นกัน

ความสัมพันธ์ของโครงสร้างทั้งสอง มิใช่โครงสร้างหนึ่งจะกำหนดความเป็นไปอีกโครงสร้างหนึ่ง แต่ทั้งสองต่างเป็นปัจจัยกำหนดซึ่งกันและกัน

Gramsci ยังได้แบ่งองค์ประกอบของโครงสร้างส่วนบนออกเป็น 2 ส่วน คือ ประชาสังคม หรือสังคมพลเมือง (Civil Society) กับสังคมการเมือง หรือรัฐ (Political or State Society) ประชาสังคมคือส่วนที่รัฐไม่มีอำนาจผูกขาด รัฐต้องผลิตอุดมการณ์เพื่อสร้างความชอบธรรม ดังนั้นประชาสังคมจึงเป็นเครื่องมือสร้างความยินยอม (consent) ส่วนสังคมการเมืองหมายถึง แหล่งที่ผูกขาดอำนาจโดยรัฐ ซึ่งมีใ้การแสวงหาความยินยอม แต่เป็นการบังคับกดขี่ (coercion) Gramsci เชื่อว่า การที่ชนชั้นหนึ่งจะมีชัยชนะเด็ดขาดสมบูรณ์ได้นั้น จำเป็นต้องมีความยินยอมจากสมาชิกของสังคมมากกว่าการบังคับกดขี่ เพราะฉะนั้นในทัศนะของ Gramsci แล้ว "...ประชาสังคมเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด ที่ชนชั้นหนึ่งจะสามารถครองความเป็นใหญ่อย่างสมบูรณ์ได้ หากสามารถเข้ามามีอิทธิพลเหนือประชาสังคมได้"

การครองความเป็นเจ้าของในความหมายข้างต้น จึงหมายถึงความสามารถในการเอาชนะใจชนชั้นที่ถูกปกครอง ให้อยอมรับในอุดมการณ์ของชนชั้นปกครอง หรือเป็นปฏิบัติการในอันที่จะทำให้ผู้ที่ถูกชนชั้นปกครอง ถูกงูใจให้อยอมรับในระบบความเชื่อ (Beliefs) และนำความเชื่อนั้นไปพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งในค่านิยมทางสังคม วัฒนธรรม และศีลธรรมของพวกเขาเองด้วย (Carney, 1984:87 อ้างใน สมสุข หินวิมาน, 2534)

สิ่งหนึ่งที่ Gramsci อธิบายถึงการที่ชนชั้นปกครองจะเอาชนะความคิดความรู้สึกยินยอมพร้อมใจของชนชั้นล่างและผลักดันความคิดดั้งเดิมที่ครอบงำพวกเขาอยู่ก็คือ สิ่งที่เขาเรียกว่า "สงครามชิงพื้นที่ทางความคิด" ซึ่งเป็นสงครามในลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไปและเป็นส่วนสำคัญในการครอบครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ เพราะแท้ที่จริงแล้ว การครองความเป็นเจ้าคือ การยึดความยินยอม (consent) ในประชาสังคมเป็นหลัก ในขณะที่สงครามชิงพื้นที่ความคิดเชิงความคิดก็คือ "...การต่อสู้ในระดับอุดมการณ์ (Ideological struggle) เพื่อชิงชัยเหนือประชาสังคม เป็นลักษณะของการต่อสู้ทางอุดมการณ์ที่กินเวลานานยืดเยื้อ แต่เป็นความจำเป็นก่อนหน้าที่จะได้รับชัยชนะเหนือสังคมการเมือง (การยึดอำนาจรัฐ) หากชนชั้นหลักประสงค์ครองความเป็นใหญ่ในสังคมให้ดำรงอยู่ได้นานที่สุด เพราะจะประสบกับการต่อต้านน้อยที่สุด ทั้งจะสามารถปกครองแทนการครอบงำบีบบังคับจึงอาจกล่าวได้ว่า การต่อสู้ทางอุดมการณ์ เป็นเรื่องของการแสวงหาเรียกร้องความยินยอมเป็นหลัก (สุรพงษ์ ชัยนาม, 2524 :74 อ้างใน สมสุข หินวิมาน, 2534) ซึ่งการใช้อำนาจบีบบังคับแต่เพียงอย่างเดียว ไม่อาจทำให้ชนชั้นที่ถูกปกครองยอมรับในอำนาจที่ถูก

กตซีได้ตลอดไป จำเป็นต้องอาศัยชัยชนะในการต่อสู้ทางอุดมการณ์ ซึ่งทำให้เกิดการครองความเป็นเจ้าที่สมบูรณ์

แนวคิดเรื่อง Hegemony ในการวิเคราะห์เรื่องสื่อมวลชน Gramsci เสนอว่า การที่สังคมทุกวันนี้ยังคงสามารถสืบทอดตัวเองต่อไปได้ (reproduce) จำเป็นต้องอาศัยกลไกสังคมมาธำรงรักษาเอาไว้ โดยที่กลไกนั้นสามารถแยกออกมาได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือกลไกด้านการปราบปราม (Repressive Apparatus) เช่น กฎหมาย ตำรวจ คุก ศาล และกลไกด้านอุดมการณ์ (Ideological Apparatus) เช่น โรงเรียน ครอบครัว ศาสนาและสื่อมวลชน จากกลไกทั้ง 2 นี้ Gramsci ให้ความสนใจกับกลไกด้านอุดมการณ์มากกว่า เพราะเป็นกลไกที่ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพทำงานอยู่ตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน มีลักษณะเป็นไม้ نرمมากกว่าไม้แข็งและทำให้ผู้คนสามารถยอมรับได้อย่างยินยอมพร้อมใจ (consent) (กาญจนา แก้วเทพ, 2543: 142)

กลยุทธ์ของการ Hegemony จะไม่ใช้อำนาจบังคับอย่างรุนแรง หากแต่จะใช้วิธีการนำเสนอย่าง "แบบที่ไม่ต้องมีกรตั้งคำถามกันเลย" เพราะ "เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า" "เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า" "รู้กันแล้วโดยปริยาย" สำหรับพวกที่ไม่เห็นด้วยก็จะกลายเป็น "พวกผิดปกติ พวกเบี่ยงเบน พวกไม่ธรรมดา" ไป Gramsci จึงมีความเห็นว่าการ hegemony ทางด้านวาทกรรม (Discourse) ที่ปรากฏอยู่ในสื่อมวลชนนั้น น่าจะทรงพลังมากกว่าการ hegemony ทางด้านเศรษฐกิจการเมืองเสียอีก เพราะข้อความที่ปรากฏในสื่อมวลชนนั้น เป็นการให้นิยามแก่สังคม ให้นิยามชีวิต ให้นิยามกลุ่มคน ให้นิยามเหตุการณ์ ซึ่งในการนี้ แม้ตัวสื่อมวลชนเองอาจจะไม่ได้เป็นผู้กระทำกรโดยตรง หากทว่ากลไกของสังคม สื่อมวลชนก็มักจะเปิดโอกาสให้ผู้มีอำนาจทางอำนาจเข้ามาใช้เป็นส่วนใหญ่

จากแนวคิดเรื่อง การครองความเป็นเจ้า (Hegemony) ของ Antonio Gramsci ที่กล่าวมาข้างต้น สามารถนำมาเป็นแนวทางในการวิจัยเรื่อง "การถอดรหัสของผู้รับสารต่อการเสนอข่าวของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรณีกรือเซะและตากใบ" นี้โดยนำมาใช้อธิบายว่า ในฐานะที่รัฐ เป็นกลุ่มชนชั้นปกครองที่ยึดพื้นที่อุดมการณ์หลักของสังคมไทยเอาไว้ รัฐจึงมีความจำเป็นที่จะต้องธำรงสถานะในการครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ (Ideological Hegemony) เอาไว้ และรัฐได้ให้ความสำคัญต่อการ การแย่งชิง "พื้นที่" เพียงไร ซึ่งในที่นี้มีได้ให้ความสำคัญเพียงแต่พื้นที่ทางอำนาจ อันได้มาจากกำลังทางทหารแต่ยังหมายถึงพื้นที่ทาง "ความรู้สึกนึกคิด" ของมวลชนอีกด้วย โดยเป็นที่เข้าใจกันดีอยู่แล้วว่า สิ่งหนึ่งที่จะเป็นกลไกในการแย่งชิงพื้นที่ทางความคิด เพื่อสันติสุขนั้นคือ "สื่อมวลชน" อันเป็นสื่อมวลชนในปากฝั่งของรัฐ ว่าได้ทำหน้าที่นั้น

อย่างมีประสิทธิภาพเพียงไร ในการที่จะแย่งชิงพื้นที่ของมวลชน ที่ตกไปอยู่ในมือฝ่ายตรงกันข้าม นั้นกลับคืนมา หรือเพียงอ้างไว้ซึ่งพื้นที่ของประชาชนส่วนใหญ่เอาไว้และเพิกเฉยต่อคนอีกกลุ่มให้ เป็นเพียงพื้นที่ชายขอบ โดยที่ไม่มีสิทธิที่จะถกเถียงหรือโต้แย้ง ซึ่งคำถามที่จะต้องยังความกระจ่าง ให้เกิดก็คือ รัฐต้องการแย่งชิงคนในพื้นที่ 3 ชายหาดชายแดนภาคใต้หรือต้องการครอบครอง ความเหนือจิตใจของคนส่วนใหญ่ของประเทศกันแน่

แนวความคิด เรื่องการครองความเป็นเจ้า (Hegemony) ของ Antonio Gramsci จึงเป็น ประหนึ่งเข็มทิศ ในการวิเคราะห์พื้นที่ทางความคิดของมวลชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่ารัฐ ได้ใช้กลไกดังกล่าวในการรักษา ยึดครอง หรือทำลาย พื้นที่นั้นไปมากน้อยเพียงใด ในการที่จะ รักษาความสงบเรียบร้อยหรือสร้างปัญหาให้ทวีความหนักหน่วงเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้หยิบยกแนวคิดเรื่อง “กลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ” มาเพื่อสนับสนุน การอธิบายเพิ่มเติมในเรื่องการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์เพื่อสืบต่อระบบ โดยอาศัยสื่อมวลชนเป็น กลไกหนึ่งในการปฏิบัติการณ์นั้น

2.3.2 แนวคิดเรื่อง “กลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ” (State Ideological Apparatus)

Louis Althusser (1918 – 1990) เป็นนักวิชาการ มาร์กซิสต์ชาวฝรั่งเศสที่ให้ความสนใจศึกษาเรื่องของรัฐและมีความสนใจที่จะวิเคราะห์ความพยายามของรัฐและมีความสนใจที่จะ วิเคราะห์ความหมายของรัฐ ในการทำให้ความขัดแย้งทางชนชั้นที่เกิดขึ้นไม่มีพิษสงหรือเป็น อันตรายต่อโครงสร้างหลักของสังคมนิยมและศึกษาบทบาทของรัฐในการจรรโลงสังคมนิยม ให้ได้เนิ่นการไปได้อย่างต่อเนื่อง แนวคิดหลักของ Althusser จึงเน้นที่บทบาทของอุดมการณ์ใน กระบวนการผลิตใหม่ของสังคม โดยเฉพาะกระบวนการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางการผลิต (Reproduction of the relations of social production) เพื่อให้เกิด “การยอมรับ” อุดมการณ์หลัก ที่ครอบงำสังคม

Althusser ได้ขยายความคิดของ Marx ที่ว่า “แม้แต่เด็ก ๆ ยังรู้ว่า ถ้าเมื่อใดก็ตามที่ ขาดการผลิตซ้ำของเงื่อนไขทางการผลิตแล้ว การก่อตัวของสังคมนั้นๆ ย่อมไม่อาจจะมีชีวิตยืนยาว ต่อไปได้” (Althusser, 29: 31) โดยเขาเห็นว่า การผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางการผลิตเป็นสิ่งที่ เกิดขึ้นจากการทำงานของอุดมการณ์ในสังคมทุกแห่ง จะต้องมีการสร้างเงื่อนไขทางการผลิต (Conditions of production) ขึ้นมาใหม่เสมอ เพื่อให้การผลิตนั้นคงอยู่ได้

ในกระบวนการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางการผลิตนั้น Althusser เชื่อว่า เป็นการทำให้อุดมการณ์ดำรงอยู่ได้และการคงอยู่ของอุดมการณ์นั้น สืบเนื่องมาจากการกระทำของสิ่งที่เรียกว่า “กลไกทางอุดมการณ์” (Ideological Apparatus) กลไกทางอุดมการณ์จะทำหน้าที่สืบทอดระบบสังคม โดยกำหนดกรอบความเชื่อของประชาชนในสังคมและทำให้ปัจเจกบุคคลรู้สึกเต็มใจที่จะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ เพราะการกระทำเช่นนั้นจะทำให้พวกเขาสามารถดำรงตนอยู่ได้ในสังคม (Carnoy, 1984: 92) ดังนั้น “ปัจเจกบุคคลจึงไม่ได้มีเจตนาารมณ์ที่เป็นอิสระ หากตกอยู่ภายใต้อำนาจของอุดมการณ์ ประชาชนที่เป็นพลเมืองดีจึงเป็นผู้ที่เชื่อถือ – ยึดมั่นในอุดมการณ์นั้นอย่างเคร่งครัด ทั้งๆ ที่ไม่รู้เนื้อแท้ของมัน”

ในขณะที่มีการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางการผลิตอยู่นั้น ในอีกด้านหนึ่งสังคมทุนนิยมต้องอาศัยการผลิตซ้ำ กำลังแรงงานและทักษะการผลิต (Reproduction of the division of labour and skills) ซึ่งหมายถึง การตอบแทนทางวัตถุให้กำลังแรงงานผลิตซ้ำตัวเองได้ และในขณะเดียวกัน ก็ยังเป็นการผลิตซ้ำเพื่อให้แรงงานมีขีดความสามารถถึงระดับหนึ่ง ที่จะทำการผลิตต่อไปได้ อัลธูแซร์ (2529 : 36) ได้ตั้งข้อสังเกตถึงการผลิตซ้ำกำลังแรงงานในสังคมทุนนิยมว่า

กระบวนการผลิตซ้ำในแง่ขีดความสามารถของแรงงาน มีแนวโน้มที่จะไม่กระทำอยู่ “ภายใน” ตัวกระบวนการผลิตเอง (เช่น การฝึกฝนวิชาชีพกันเองภายในโรงงานช่างฝีมือแบบสมัยก่อน) แต่มักจะมากระทำ “ภายนอก” กระบวนการผลิต เช่น ผ่านระบบการศึกษาแบบทุนนิยมหรือผ่านสถาบันอื่นๆ

หันกลับมาพิจารณาในส่วนของการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางการผลิตอีกครั้งหนึ่ง แท้จริงแล้วแนวคิดดังกล่าวของอัลธูแซร์ ก็คือสิ่งเดียวกับการครองความเป็นเจ้า (Hegemony) ในทัศนะของ Gramsci จะเห็นว่าแนวคิดของเขาให้ความสำคัญกับโครงสร้างส่วนบนเช่นเดียวกัน แต่สำหรับ Althusser แล้ว เขาให้ความสำคัญกับบทบาทของรัฐในกระบวนการผลิตมากกว่าความคิดของกรัมซี รัฐในทัศนะของ Althusser จะต้องมีความสัมพันธ์กับอิทธิพลของการผลิตซ้ำระบบการผลิต ทั้งในส่วนของการผลิตซ้ำกำลังแรงงาน (ซึ่งกรัมซีมิได้กล่าวไว้) และในส่วนของการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางการผลิต (Carnoy , 1984 : 94) อย่างไรก็ตาม Althusser ก็เห็นด้วย Gramsci ว่า การใช้กำลังปราบปรามเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถทำให้ชนชั้นปกครองสามารถยืนหยัดอยู่ได้ ต้องอาศัยการประสานกันกับกลไกทางอุดมการณ์ โดยเขากล่าวว่า

"... อุดมการณ์ของชนชั้นปกครอง จึงไม่เคยกลายเป็น "อุดมการณ์ (หลัก) ปกครอง" ได้ เพียงเพราะ "โองการของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้า" หรือเพียงเพราะ "การยึดอำนาจรัฐ" มาเป็นฝ่ายตนเท่านั้น หากทว่ามันจะดำเนินการได้ก็โดยการติดตั้งกลไกของทางอุดมการณ์ของรัฐ เพื่อให้อุดมการณ์ได้ลงมือปฏิบัติการและเพื่อจะดำเนินการให้ตัวมันเองกลายเป็นอุดมการณ์(หลัก) ปกครองไปเสีย..." (อัลดูแซร์ , 2529 : 98)

ด้วยเหตุนี้ Althusser จึงได้แบ่งบทบาทของรัฐในการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางการผลิต เป็น 2 ลักษณะคือ กลไกด้านการปราบปรามกดขี่ของรัฐ (Repressive state apparatuses) ซึ่งมีความสอดคล้องกับทักษะของกรรมวิธี เรื่องการบังคับกดขี่ (coercion) ในรัฐ และแนวคิดกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ (ideological state apparatus) ซึ่งเชื่อมโยงได้กับทักษะเรื่องประชาสังคม (civil society) ที่ Gramsci ได้เสนอไว้ (Bocock, 1986 : 30)

ในขณะที่กลไกด้านการปราบปรามของรัฐ เช่น รัฐบาล ฝ่ายบริหาร กองทัพ ตำรวจ ศาลฯ ฯลฯ ทำหน้าที่หลักโดยใช้ความรุนแรง และกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ คือ ศาสนา โรงเรียน ครอบครัว กฎหมาย การเมือง สหภาพแรงงาน การสื่อสาร และวัฒนธรรม ทำงานโดยใช้อุดมการณ์นั้น ความแตกต่างอีกประการหนึ่งที่เห็นเด่นชัดของกลไกทั้งสองคือ "กลไกของรัฐด้านอุดมการณ์ที่มากมายหลายด้าน และทำหน้าที่หลากหลาย และมีของเอกชนด้วยแต่กลไกของรัฐด้านการกดขี่ปราบปราม ทำหน้าที่เพียงด้านเดียว และเป็นเอกภาพ และเป็นกลไกทางการ" (กาญจนา แก้วเทพ, 2543 : 142)

นอกจากนี้ Althusser ได้แสดงทักษะว่า ในความเป็นจริงแล้ว กลไกหนึ่งๆ จะต้องประกอบขึ้นด้วย การใช้การกดขี่ปราบปรามและการใช้อุดมการณ์ร่วมกันเสมอ เพียงแต่ว่าลักษณะใดจะถูกจัดเป็นด้านหลักหรือด้านรองเท่านั้น เช่น กองทัพมีการใช้กำลังปราบปรามเป็นด้านหลัก ส่วนอุดมการณ์เพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่คณะก็ถูกใช้เป็นส่วนรอง หรือในขณะที่วัดและโรงเรียน ทำหน้าที่ ผลิตสัญลักษณ์ทางอุดมการณ์เป็นหลัก ก็ต้องมีการลงโทษ ฆบไล้ และคัดเลือก อันเป็นลักษณะการปราบปราม ปรากฏอยู่เป็นส่วนรอง เป็นต้น ดังนั้น "ในความเป็นจริง กลไกทั้ง 2 ด้าน ดำเนินงานควบคู่กันไปเสมอ ที่เราแยกมันออกเพียงเพื่อจะดูว่า อันไหนทำหน้าที่หลักกว่าอีกอันหนึ่งหนึ่งเท่านั้น" (กาญจนา แก้วเทพ, 2529 : 51) อย่างไรก็ตาม โดยหลักการทั่วไปนั้น เขาก็ยังเชื่อว่า "ไม่มีชนชั้นไหนสามารถยึดอำนาจรัฐไว้ได้เป็นเวลายาวนาน โดยมีได้ดำเนินการครอบงำ "เหนือ" และ "ภายใน" กลไกทางอุดมการณ์ของรัฐไปด้วยพร้อมๆ ในเวลาเดียวกัน " (อัลดูแซร์, 2529 : 52)

ขณะเดียวกัน Althusser (2529 : 52) ก็ได้ตั้งข้อสังเกตอีกประการหนึ่งในประเด็นดังกล่าวเพิ่มเติมว่า

“ชนชั้นหรือพันธมิตรทางชนชั้นที่อยู่ในอำนาจ จะไม่สามารถบัญญัติกฎเกณฑ์ต่างๆ ขึ้นมาใช้ได้อย่างง่าย ๆ ในกลไกทางอุดมการณ์ของรับ แจกเช่นที่เคยทำได้ในกลไกด้านการปราบปรามกดขี่ของรัฐ สาเหตุดังกล่าวมิใช่เพียงแต่สืบเนื่องมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า ชนชั้นปกครองกลุ่มเดิมได้ทำการยึดครองอาณาจักร ส่วนนี้มาเป็นเวลายาวนานแล้วเท่านั้น แต่ยังอาจเนื่องมาจากแรงต่อต้านของชนชั้นที่ถูกกดขี่ ที่อาจจะหาหนทางและโอกาสที่จะแสดงการต่อต้านออกมา ไม่ว่าจะโดยการใช้ความขัดแย้งที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตน หรือการใช้ฐานะที่เป็นฝ่ายได้รับชัยชนะของตนในสนามการต่อสู้ก็ตาม”

ฉะนั้น ความคิดของ Althusser จึงคล้ายคลึงกับของกรัมมี่ที่ว่ากลไกของรัฐที่ไม่มีการครองความเป็นเจ้า ไม่สามารถทำให้รับดำรงอยู่ได้ยืนยาว ด้วยเหตุนี้เอง การต่อสู้ซึ่งอำนาจรัฐจึงไม่ควรใช้ความรุนแรง (Violence) แต่ต้องอาศัยการพัฒนาอุดมการณ์ต่อต้าน (counter ideology) ให้เกิดขึ้นในหมู่ชนชนชั้นล่าง (subordinate classes) เพื่อทำลายการครองความเป็นเจ้าของชนชั้นปกครอง และทำให้กลุ่มนี้ไม่สามารถปกครองสังคมได้อีกต่อไปในระยะยาว

การนำแนวคิดเรื่องกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐของ Althusser มาเป็นแนวทางในการศึกษาเรื่อง การถอดรหัสของผู้รับสารต่อการเสนอข่าวของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ต่อเหตุการณ์กรณีกรือเซะและตากใบ ผู้วิจัยใช้แนวคิดดังกล่าวมาสนับสนุนและอธิบาย ตามหลักแนวคิดที่ว่า การคงอยู่ของรัฐที่ก่อตัวมาตั้งแต่อดีตนั้น แสดงให้เห็นว่าอุดมการณ์ของรัฐได้รับการผลิตซ้ำแล้วซ้ำอีก ดังคำอธิบายของ Althusser ถึงกระบวนการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางการผลิต โดยในกระบวนการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์นั้น ข่าววิทยุภาคถ่ายทอดของกรมประชาสัมพันธ์ จัดเป็นองค์กรหนึ่งที่ทำหน้าที่เป็นกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ (Ideological state apparatus) จะทำหน้าที่ผลิตซ้ำอุดมการณ์ของรัฐ เช่น ความเอกภาพของชาติ ความเป็นเอกราชที่ไม่สามารถแบ่งแยกไปได้

ในขณะเดียวกันก็มีกลไกด้านการปราบปราม เพื่อจัดการกับความสงบเรียบร้อย ศูนย์อำนวยการบริหารชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) และกองกำลังผสม ทหาร ตำรวจและพลเรือนที่ 43 (พตท.43) ในอดีต หรือกองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กอ.สสส.จชต) และพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 ตามนโยบายของรัฐบาลยุคปัจจุบัน เพื่อให้การผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ของรัฐนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ประเด็น

ความคิดดังกล่าวจะเป็นฐานความคิดเบื้องต้นที่ใช้ตรวจสอบว่า ในความเป็นจริง กระบวนการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ของรัฐผ่านรายการข่าววิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยนั้นทำได้อย่างไร

อย่างไรก็ตาม การที่จะทำความเข้าใจปัญหานี้ นอกจากจะใช้คำอธิบายตามแนวคิดของ Gramsci และ Althusser ที่ได้เสนอไปแล้วนั้น ซึ่งนำมาใช้สำหรับการวิเคราะห์ตัวบท (Text) ของข่าวภาคถ่ายทอดของวิทยุกระจายเสียงเท่านั้น ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ยังต้องศึกษาในส่วนของผู้รับสารอีกด้วย ในการวิจัยจึงยังต้องอาศัยแนวคิด “ผู้รับสารและระบบของรหัสแห่งความหมาย” (Audience and Coding System) ของ Stuart Hall มาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจผู้รับสาร โดยจะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.3 แนวคิดเรื่องการปั่นแต่งมติมหาชน¹ (Manufacturing Consent) ของ Noam Chomsky

Noam Chomsky (1928) เป็นศาสตราจารย์ด้านภาษาศาสตร์ ชาวอเมริกันเชื้อสายยิว แห่งภาควิชาภาษาศาสตร์และปรัชญา สถาบันเทคโนโลยีแห่งแมสซาชูเซต (MIT) บทบาทที่สำคัญของ Chomsky ก็คือ การเป็นปัญญาชนสาธารณะ (Public Intellectual) ที่มีความกล้าหาญในการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาลอเมริกันอย่างเข้มข้น ทั้งยังถือได้ว่าเป็นนักกิจกรรมทางการเมืองและนักเขียนคนหนึ่งที่มีชื่อเสียงมากในยุค ศตวรรษที่ 20 และยังคงมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน

ภายหลังจากการเกษียณอายุจากการเป็นศาสตราจารย์ในปี 1990 บทบาทของเขาในฐานะปัญญาชนสาธารณะทวีเข้มข้นและชัดเจนยิ่งขึ้น โดยมีงานเขียนที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวจำนวนมาก คือ Determining Democracy (1992), Class Warfare (1995), Rouge State (2000), Hegemony and Survival (2004) และงานเขียนที่ชื่อ 9-11 (2002) สร้างความฮือฮาเป็นอย่างมาก งานเขียนของ Chomsky มักเปิดโปงให้เห็นถึงการดำเนินนโยบายการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ที่ดำเนินถึงแต่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของสหรัฐเอง ซึ่งเขาวิพากษ์

¹ เรียกตามการใช้ภาษาของ ภัควดี วีระภาสพงษ์ โดยถอดความคำว่า Manufacturing Consent ว่า “การปั่นแต่งมติมหาชน” ขณะที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ใช้คำว่า “การประกอบหัตถอุตสาหกรรมความยินยอม” โดย นิธิ กล่าวว่า ในสังคมประชาธิปไตย ต้องควบคุมข้อมูลข่าวสารแบบใหม่ โดยวิธีที่คนส่วนใหญ่ไม่รู้สึกรู้สิดและชื่นชอบด้วย “การประกอบหัตถอุตสาหกรรมความยินยอม” (Manufacturing Consent) ของ นอม ชอมสกี ซึ่งมีความซับซ้อนและไม่สามารถทำกันได้ง่ายๆ เพราะสื่อเป็นธุรกิจที่ต้องอาศัยทุนจำนวนมาก แต่เมื่อใดที่ต้นทุนของสื่อถูกลงและประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างกว้างขวางแล้ว อย่างเช่นการเกิดขึ้นของสื่ออินเทอร์เน็ต การควบคุมข้อมูลข่าวสารโดยรัฐหรือการเซนเซอร์และการประกอบหัตถอุตสาหกรรมความยินยอมก็จะเป็นผลอีกต่อไป

ว่าความเปลี่ยนแปลงในระดับประมุขของฝ่ายบริหารจะไม่เป็นเหตุให้นโยบายของสหรัฐ เปลี่ยนไป แต่โครงสร้างของชนชั้นปกครอง ที่มีการกระจุกตัวและผูกขาดอยู่ในมือของคนหยิบมือเดียวอย่างต่อเนื่องต่างหากที่สร้างปัญหา

ในขณะที่รัฐบาลสหรัฐ ทุกยุคทุกสมัย กำหนดนโยบายการต่างประเทศ โดยมีวาระซ่อนเร้นอยู่ที่การแผ่ขยายอิทธิพลและปกป้องผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกา อยู่ตลอดเวลา ยังผลทำให้เกิดความรุนแรงของเผด็จการทหาร การปกครองโดยใช้อำนาจบาตรใหญ่ การแทรกแซงทางการเมือง การสะสมอาวุธ ที่ล้วนเป็นรากฐานของการเผชิญหน้าทางการเมืองและการทหารในทุกภูมิภาคของโลก ดังปรากฏในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาคือ สงครามเวียดนาม, ปาเลสไตน์และอิรัก การละเมิดประชาธิปไตยใน นิคารากัวและโคลัมเบีย โดยรูปแบบของการแผ่ขยายอิทธิพลและปกป้องผลประโยชน์ ก็ทวีความซับซ้อน จนถึงขั้นที่สามารถ ซุกซ่อนอยู่ภายใต้เงื้อมมือของความช่วยเหลือระหว่างประเทศได้เลยทีเดียว

นอกจากนี้ Chomsky ยังสนใจที่จะวิพากษ์สื่อสารมวลชนโดยเฉพาะในประเด็น "การสร้างฉันทามติหรือข้อตกลงร่วมกัน" ซึ่งปรากฏในงานเขียนของเขาที่ชื่อ Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media (1988) ซึ่งเขียนร่วมกับ Edward S. Herman และในภายหลังได้รับการสร้างเป็นภาพยนตร์เพื่อเผยแพร่แนวคิดของเขา ในชื่อ Manufacturing Consent: Noam Chomsky and the Media ในปี 1992

คำว่า "Manufacturing Consent" เป็นคำที่ขอมสกีนำมาจากหนังสือของ วอลเตอร์ ลิปปมันน์ (Walter Lippmann 1889 -1974) นักปรัชญาและนักหนังสือพิมพ์ผู้มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อชนชั้นนำในสหรัฐอเมริกา ลิปปมันน์เสนอความคิดไว้ว่า การสร้างมติมหาชนขึ้นมาคือการปฏิบัติประชาธิปไตย เพราะประชาชนไม่รู้ว่าผลประโยชน์ส่วนรวมคืออะไร ประชาชนจึงไม่ควรมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ การปกครองประเทศเป็นเรื่องของชนชั้นผู้มีความเชี่ยวชาญเท่านั้น

นักคิดอีกคนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อผู้วางนโยบายของสหรัฐอเมริกาคือ ไรน์โฮลด์ นีบูร์ (Reinhold Niebuhr) ที่เห็นว่า สามีญชนเป็นคนโง่และไม่มีเหตุผล ประชาชนจึงต้องการศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ศรัทธานี้ต้องอาศัย "มายาคติที่จำเป็น" (necessary illusion ซึ่งกลายเป็นชื่อหนังสืออีกเล่มหนึ่งของขอมสกี) โดยให้นักสร้างมายาคติของรัฐเป็นผู้สร้างขึ้นมา เพื่อควบคุมสามีญชนไม่ให้แตกแถวออกไป

ในเนื้อหาของหนังสือและภาพยนตร์เรื่อง Manufacturing Consent ได้แสดงให้เห็นถึงการวิพากษ์วิจารณ์กิจการสื่อสารมวลชนในสหรัฐฯ ที่มีผลกำไรเป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนกิจการ ซึ่งเนื้อหาของสื่อมีแนวโน้มที่จะกำหนดวาระทางสังคม ไปตามความต้องการของชนชั้นนำ (Elite Group)

Chomsky กล่าวถึงแนวคิด "การสร้างฉันทามติหรือข้อตกลงร่วมกัน" ว่าในด้านหนึ่งก็คือ "การโฆษณาชวนเชื่อ" (Propaganda) อย่างหนึ่งนั่นเอง โดยผู้บริโภคลูกสื่อจะถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ

กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่มีความมั่งคั่งร่ำรวย เป็นอภิสิทธิ์ชนทางการเมือง ซึ่งบางครั้งถูกเรียกว่า Political Class หรือ ชนชั้นที่สนใจการเมือง โดยเขาเหล่านั้นจะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมืองอย่างต่อเนื่อง บรรดาผู้ที่จบการศึกษาระดับสูง ปัญญาชนหรือพวกนักเขียนในนิตยสาร บุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการระดมความคิดหรือคอยรวบรวมสิ่งต่างๆ ที่เป็นวิธีที่ผู้คนทั้งหลายคิดและคอยเฝ้าดู ความเป็นไปของสังคม เช่นผู้อ่าน New York Times และดู CBS ซึ่งสื่อเหล่านี้ต่างมีอิทธิพลต่อการชักนำความคิดของผู้คนในสังคม ซึ่งเขาประมาณการว่าน่าจะมีอยู่ราว 20% ในสังคม คนกลุ่มนี้มีความสำคัญมากและต้องปลูกฝังความคิดความเชื่ออย่างลึกซึ้ง

กลุ่มที่สองคือประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศจำนวน 80 % ที่เหลือเป็นแค่ผู้ที่ปฏิบัติตามคำสั่ง ไม่ต้องคิดไม่ต้องสนใจอะไรมากและคนกลุ่มมักเป็นผู้ที่จ่ายราคาเมื่อเกิดการสูญเสียทางสังคมขึ้นมาจึงมีสื่อมวลชนส่วนหนึ่งที่สามารถจะตอบสนองกลุ่มเหล่านี้ไว้ เพื่อให้คนไม่ต้องคิดและเบี่ยงเบนความสนใจของประชาชนไปทางอื่น เช่น ละครโทรทัศน์ กีฬา รายการบันเทิงต่าง ๆ ฯลฯ สื่อมวลชนประเภทนี้มักลดความสามารถในการคิดของคนลง หรือทำให้คนต้องใช้สติปัญญาไปกับเรื่องไม่เป็นเรื่อง

"ยังมีสื่ออีกส่วนหนึ่ง นั่นคือสื่อของพวกชนชั้นสูงหรือพวกหัวกะทิ (elite) บางครั้งสื่อพวกนี้ได้รับการเรียกว่า Agenda Setting Media (สื่อที่สามารถกำหนดวาระสาธารณะขึ้นมาได้) เพราะพวกนี้คือเป็นแหล่งต้นตอหรือทรัพยากรแหล่งใหญ่ มักจะทำหน้าที่จัดสรรโครงสร้างหรือวางกรอบที่คนทุกคนปฏิบัติ" (Chomsky, 1997)

หัวใจสำคัญของลัทธิที่ต้องปลูกฝังให้ชนชั้นทางการเมืองก็คือ ผลประโยชน์ของบริษัทใหญ่ๆ คือผลประโยชน์แห่งชาติ สื่อกลางในการถ่ายทอดนี้ก็คือสื่อมวลชนกระแสหลักหรือสื่อมวลชนระดับชาติ เช่น นิวยอร์กไทม์, วอชิงตันโพสต์, สถานีโทรทัศน์ระดับชาติ สื่อมวลชน

เหล่านี้เป็นผู้กำหนดกรอบกว้างๆ ที่สื่อมวลชนท้องถิ่นอื่นๆ พยายามตามอย่างและเป็นผู้กำหนดลำดับความสำคัญของข่าวต่างๆ วิธี

การปั่นแต่มีมติมหาชนโดยอาศัยการเสนอข่าวของสื่อมวลชน ทำได้โดยการเลือกหัวข้อข่าว การเน้นย้ำประเด็นหนึ่ง การกลั่นกรองข้อมูลและการกำหนดกรอบการถกเถียงให้อยู่ในกรอบบางอย่าง

สื่อมวลชนทำอย่างนั้นก็เพื่ออะไร อันที่จริงสื่อมวลชนก็คือธุรกิจอย่างหนึ่งที่ผู้ชาย ผู้ซื้อและสินค้าที่เสนอขายเนื่องจากรายได้ของสื่อมวลชนมาจากโฆษณา ผู้ซื้อสินค้าของสื่อมวลชนคือบริษัทธุรกิจต่างๆ สินค้าที่สื่อมวลชนเสนอขายก็คือผู้บริโภค โดยเฉพาะผู้บริโภคที่มีกำลังในการซื้อสูง ภาพของโลกที่สื่อมวลชนสร้างขึ้นมาจึงเป็นภาพที่ตอบสนองความต้องการและความพอใจของผู้ชาย ผู้ซื้อและตัวสินค้า (ภควดี วีระภาสพงษ์, 2542)

Chomsky ยังชี้ให้เห็นว่า บรรดาสื่อระดับหัวกะทิ เป็นสื่อที่มีบทบาทในการกำหนด ญัตติสาธารณะ (Agenda Setting) ภายใต้การขับเคลื่อนนั้นถูกรองรับเอาไว้ด้วยบริษัทขนาดใหญ่ ที่ต้องตกอยู่ภายใต้กรอบโครงสร้างของการแข่งขันของกลไกตลาด ดังเช่น นิวยอร์กไทม์ และ CBS ซึ่งมีผลกำไรจากการประกอบการจำนวนมาก ต่างเชื่อมโยงหรือถูกเป็นเจ้าของอย่างเปิดเผยกับบริษัทยักษ์ใหญ่เช่น General Electric, Westinghouse และอื่นๆ ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนั้น ผลกำไรทางธุรกิจก็จะเป็นตัวกำหนดประเด็นหรือหัวข้อข่าวที่จะถูกนำเสนอสู่สาธารณะ จะเป็นแต่สิ่งๆ ที่บริษัทเหล่านั้นต้องการเท่านั้นหรือเป็นไปตามเหตุผลของกำไรหรือความอยู่รอดของธุรกิจ ซึ่งแน่นอนว่า สิ่งๆ ที่ออกมาสู่สาธารณะมีแนวโน้มที่จะไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง

ปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งอีกประการหนึ่งในการสื่อสารความคิดผ่านสื่อมวลชนกระแสหลักก็คือ สถานีโทรทัศน์และวิทยุในสหรัฐอเมริกาที่มีโฆษณาคั่นเป็นระยะ ๆ คนที่ออกรายการจะต้องพูดประเด็นหนึ่ง ๆ ให้จบในช่วงระหว่างโฆษณา ซึ่งนับได้ประมาณ ๖๐๐ คำ ในสภาพการณ์เช่นนี้ เราจะพูดให้ฟังแล้วรู้เรื่องได้ก็เฉพาะการนำเสนอความคิดกระแสหลักเท่านั้น เช่น พูดว่าชัดดื่ม สุขเช่น เป็นเผด็จการที่ชั่วร้าย อิรักไม่ยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขของสหประชาชาติ เป็นต้น

คำพูดเช่นนี้ไม่ต้องการหลักฐานรองรับอีกต่อไป เพราะเป็นความเชื่อที่ฝังหัวคนทั่วไปอยู่แล้ว แต่ถ้าเราพูดในสิ่งที่โต้แย้งกับความคิดกระแสหลัก เช่น สหรัฐอเมริกาเป็นผู้ขัดขวางการเจรจาสันติภาพกับอิรัก ประธานาธิบดีอเมริกันหลังสงครามโลกครั้งที่สองทุกคนเป็นอาชญากรสงคราม

คำพูดเหล่านี้จำเป็นต้องมีหลักฐานมาสนับสนุน ต้องใช้เวลาในการอธิบาย ซึ่งไม่มีทางพูดเสร็จได้ในช่วงสั้น ๆ ก่อนโฆษณา ดังนั้น ใครก็ตามที่มีความคิดขัดแย้งกับกระแสหลักในสังคมย่อมดูเป็นตัวตลกหรือบ่อนั่น เมื่อถูกสัมภาษณ์ออกรายการวิทยุและโทรทัศน์ (ภักวดี วีระภาสพงษ์, อ้างแล้ว)

ข้อสังเกตหนึ่งที่ Chomsky วิเคราะห์อย่างมากก็คือ การพึ่งพาอาศัยกันระหว่างแหล่งข่าวกับผู้สื่อข่าว ซึ่งส่วนใหญ่ยังคงติดยึดอยู่กับแหล่งข่าวของรัฐบาล ซึ่งหากมีข่าวสารบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐบาล ก็จะถูกปิดกั้นไม่ให้ได้รับการนำเสนอและหากสามารถหลุดรอดออกมาได้ ก็เสี่ยงอย่างมากต่อการที่สื่อเหล่านั้นจะสูญเสียการเป็นผู้นำในหมู่สื่อมวลชนด้วยกัน สูญเสียผู้อ่านหรือผู้ชม จนไปถึงสูญเสียโฆษณาซึ่งถือว่าเป็นแหล่งรายได้ที่คอยให้สนับสนุนไปด้วย ซึ่งเขากล่าวว่าทิศทางของการรายงานข่าวจะมีแนวโน้มไปในทางที่ไม่กระทบกับรัฐบาลหรือเป็นข่าวที่รัฐบาลพึงพอใจ และข่าวที่รัฐบาลไม่พอใจอาจจะไม่ได้รับความสนใจ

สิ่งที่ Chomsky กล่าวเสมอมาเมื่อพูดถึง "การสร้างฉันทามติหรือข้อตกลงร่วมกัน" (Manufacturing Consent) ก็คือ "แบบจำลองการโฆษณาชวนเชื่อ" (Propaganda Model) ที่ใช้ในการอธิบายกลไกสำคัญ ที่ใช้กลั่นกรอง (Filtering) กำหนดทิศทางข่าวสารที่จะแพร่กระจายไปสู่สาธารณะ 5 ประการคือ

1. เจ้าของกิจการ (Ownership)
2. เงินทุนและแหล่งทุนของสื่อ (Medium's funding sources)
3. แหล่งข่าว (Sourcing)
4. การตอบโต้ (Flak)
5. อุดมการณ์ต่อต้านคอมมิวนิสต์ (Anti-Communist Ideology)

ซึ่งแม้ว่าแนวคิดใช้นี้จะนำมาเพื่ออธิบายสังคมอเมริกันก็ตาม แต่เขาก็เชื่อว่าสามารถที่จะนำมาใช้เปรียบเทียบกับสังคมอื่นๆ ที่มีโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งแบบจำลองนี้จะให้อธิบายอคติที่ปรากฏในตัวสื่อได้

1. เจ้าของกิจการ (Ownership)

Chomsky เสนอว่าสื่อกระแสหลัก มีลักษณะของโครงสร้างในรูปแบบของบรรษัทขนาดใหญ่ ทั้งยังมีความเชื่อมโยงกับบรรษัทขนาดใหญ่ด้วยกัน เช่น General Electric, Westinghouse

ซึ่งจะส่งผลต่อการนำเสนอข่าวที่ไม่ให้กระทบต่อการดำเนินธุรกิจที่ต้องมีผลกำไร หรือผลประโยชน์ของบรรษัทเหล่านั้น ที่จะนำไปสู่การเซ็นเซอร์ตนเองหรือเสนอข้อมูลที่ไม่เป็นกลางและการมีผลประโยชน์ทับซ้อน ที่จะทำให้ข่าวสารที่ปรากฏไม่กล่าวถึงในประเด็นนั้นๆ รวมไปถึงน้ำหนักของแหล่งข่าวที่จะอ้างอิงในในทางเดียวกับเจ้าของกิจการ

2. เงินทุนและแหล่งทุนของสื่อ (Medium's funding sources)

Chomsky กล่าวว่า สื่อกระแสหลักมีความจำเป็นต่อการพึ่งพิงต่อโฆษณาอย่างมาก พื้นที่ของโฆษณานั้นถูกให้ความสำคัญมากกว่าพื้นที่ของข่าวเสียอีก ซึ่งสื่อประเภทหนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ก็เหมือนกับบริษัทที่ดำเนินธุรกิจทั่วไป ที่จะคำนึงถึงลูกค้าเป็นหลักและลูกค้าที่มีกำลังซื้อเท่านั้น สื่อจะคอยให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์กับลูกค้าเพื่อให้ข้อมูลในการตัดสินใจ อีกทั้งจะบรรจุโฆษณาที่เห็นว่าลูกค้าจะใช้บริการของโฆษณานั้นอีกต่อหนึ่ง โดยเขาได้ทำการพิสูจน์ให้เห็นข้อเท็จจริงว่า หนังสือพิมพ์มีพื้นที่โฆษณาถึง 60 % ส่วนอีก 40% เป็นพื้นที่ข่าว ซึ่งจะเห็นว่าสื่อให้พื้นที่ของสิ่งไหนมากกว่ากัน

3. แหล่งข่าว (Sourcing)

ในประเด็นนี้เป็นความต่อเนื่องมาจากหัวข้อข้างต้นทั้ง 2 ข้อ คือ สื่อต้องการความต่อเนื่องในการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารให้สามารถเติมเต็มพื้นที่ได้อย่างเพียงพอในแต่ละวัน ตามอุปสงค์ (Demand) หรือความต้องการของผู้บริโภคสื่อ ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนั้น ภาวะจึงตกอยู่กับแหล่งข่าวที่เป็นบุคคลชั้นนำของรัฐบาลหรือ ผู้นำในภาคธุรกิจ โดย Chomsky เรียกว่า "ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน" (Symbiotic Relationship) เป็นการพึ่งพาของระหว่างกันของผู้สื่อข่าวกับแหล่งข่าวที่ต้องอยู่ชั้นดีต่อกัน ตามเงื่อนไขของการอยู่รอดทางธุรกิจ ซึ่งจะพบตามปรากฏการณ์ดังต่อไปนี้ การอำนวยความสะดวกในการรวบรวมข่าวให้กับผู้สื่อข่าว, จัดทำรายงานที่มีข้อมูลที่จะต้องรายงานให้กับสื่อล่วงหน้า, จัดตารางการประชุมให้เหมาะสมกับเวลาปิดข่าว, จัดทำ press release ให้ง่ายต่อการนำไปใช้, เชื้อเพื่อภาพข่าวหรือจักรกรรมุมที่ดีให้กับสื่อ และสื่อมักจะไม่ได้สนใจนำเสนอเรื่องบางเรื่องหากสื่อเห็นว่าองค์กรนั้นมีปัญหากับสื่อมาก

4. การตอบโต้ (Flak)

การตอบโต้ (Flak) เป็นการตอบสนองในด้านลบเมื่อไม่พึงพอใจต่อข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน การตอบโต้ (Flak) มีลักษณะเฉพาะคือการกระทำร่วมกันและความพยายามในการจัดการกับข้อมูลสาธารณะ ซึ่งเป็นไปในรูปแบบทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การส่งหนังสือ

หรือโทรศัพท์เพื่อตักเตือนโดยตรงจากรัฐบาล, การแสดงความไม่พอใจของฝ่ายสนับสนุนโฆษณา, การร้องทุกข์ของกลุ่มผู้มีสิทธิต่างๆ (หุ้นส่วน - ลูกจ้าง) เป็นต้น

5.อุดมการณ์ต่อต้านคอมมิวนิสต์ (Anti-Communist Ideology)

ในประเทศเสรีนิยมอย่างสหรัฐอเมริกา ภัยที่คุกคามต่อความมั่นคงของประเทศมากที่สุด ในยุคสงครามเย็นเห็นจะเป็น การแพร่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งถูกสร้างเป็นจินตนาการให้ประชาชนเกิดความเกลียดและกลัว โดยเขาให้ข้อสังเกตว่า ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องการขยายตัวของคอมมิวนิสต์มักจะได้รับความสนใจมากกว่า ดังจะเหตุได้จากการเปรียบเทียบ ประเด็นข่าวการนองเลือดในติมอร์ตะวันออก และการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในกัมพูชา ช่วงปี 1975 -1979 ปรากฏข่าวของกัมพูชาถูกนำเสนอมากกว่า

ข้อกล่าวหาว่าสื่อมวลชนคือ สื่อกลางในการโฆษณาชวนเชื่อของรัฐและภาคธุรกิจเอกชน Chomsky พิสูจน์ได้โดยการหาตัวอย่างในประวัติศาสตร์ที่เป็นคู่เปรียบเทียบกับกันออกมา แล้วดูว่า สื่อมวลชนยอมรับกรอบทางความคิดของรัฐบาลหรือไม่อย่างไร ในภาพยนตร์เรื่อง Manufacturing Consent นี้ เลือกลำดับตัวอย่างของกัมพูชาในยุคพอลพต เปรียบเทียบกับกรณีของติมอร์ตะวันออก ที่ถูกอินโดนีเซียยึดครอง

การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่ดำเนินอยู่ในสองประเทศมีระดับความรุนแรงพอ ๆ กัน แต่ปฏิกิริยาที่แสดงออกมาในสื่อมวลชนอเมริกันแตกต่างกันอย่างลิบลับ เนื่องจากกัมพูชาในขณะนั้นปกครองด้วยรัฐบาลคอมมิวนิสต์ รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจึงออกมาโจมตีเขมรแดงอย่างรุนแรง สื่อมวลชนต่างขานรับกันอย่างเกรียวกราว ในขณะที่รัฐบาลอินโดนีเซียถือเป็น "พรรคพวก" ของสหรัฐ มีหน้าซ้ำอาวุธที่ทหารอินโดนีเซียใช้ในการสังหารหมู่ชาวติมอร์ เป็นอาวุธที่ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐด้วย ปรากฏว่าสื่อมวลชนอเมริกันแทบไม่มีข่าวเกี่ยวกับติมอร์ตะวันออกเลย

ในภายหลังจากการล่มสลายของ สหภาพโซเวียตทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของสงครามเย็น และภัยที่เป็นหนามยอกอกของรัฐบาลสหรัฐคือภัยจากการก่อการร้าย วาทกรรมที่ถูกนำมาใช้จึงเปลี่ยนจาก "การต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์" มาเป็น "การต่อต้านผู้ก่อการร้าย" (Anti - Terrorism) แทน

2.3.4 แนวคิดเรื่อง “ผู้รับสารและระบบของรหัสแห่งความหมาย” (Audience and Coding System)

Stuart Hall คือนักคิดรุ่นใหม่ที่มีความคิดโดดเด่นมากในช่วงปี 1960-70 โดยมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน “ศูนย์แห่งการศึกษาวัฒนธรรมร่วมสมัย” (Centre for Contemporary Cultural Studies) แห่งมหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮม ประเทศอังกฤษให้เป็นที่รู้จักในแวดวงวิชาการ วัฒนธรรมศึกษาและสื่อสารมวลชน

Hall ได้รับอิทธิพลความคิดและประสานแนวคิดใหม่ๆ จากสำนักหลังโครงสร้างนิยม (Post - Structuralism) เข้ากับงานนักทฤษฎีวิพากษ์ อย่าง Antonio Gramsci งานเขียนทฤษฎีของเขาจึงเกี่ยวโยงกับแนวคิดสำคัญๆ 3 เรื่องคือ วัฒนธรรม อุดมการณ์ และ อัตลักษณ์ โดยงานศึกษาด้านสื่อมวลชนนั้น เขาสนใจค้นคว้าเรื่องกลยุทธการใส่รหัสและการถอดรหัส (Encoding & Decoding)

Hall ได้แย้งแนวคิดที่มีต่อผู้รับสาร ของการศึกษาเรื่องผลกระทบและทฤษฎีมวลชน (Media Effect Theory) ซึ่งเชื่อว่า ผู้รับสารมีลักษณะตั้งรับ (passive) ต่ออิทธิพลของสื่อ หากแต่เขาได้เสนอ การเข้ารหัสและถอดรหัส (Encoding & Decoding) ที่อธิบายว่า ระบบรหัส (Coding System) ของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ไม่จำเป็นต้องเป็นรหัสการสื่อสารชุดเดียวกันเสมอไป โดยการถอดรหัสมีลักษณะ 3 แบบ คือ

- a. การถอดรหัสด้วยจุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา หรือที่เรียกว่า Dominant-preferred reading
- b. การถอดรหัสด้วยจุดยืนที่ต้องต่อรองความหมายเสียใหม่ ที่แตกต่างไปจากความตั้งใจของผู้ส่งสาร แต่มิได้คัดค้านโดยตรงหรือที่เรียกว่า negotiated reading
- c. การถอดรหัสด้วยจุดยืนที่ต่อต้านหรือขัดแย้งกับความหมายที่ผู้ส่งสารใส่รหัสมาหรือ oppositional reading

โดยจุดยืนของการตีความทั้ง 3 แบบนี้เกิดขึ้นตลอดเวลาในทุกเวทีของการสื่อสาร เพียงแต่ว่าสัดส่วนของแต่ละจุดยืนจะมากน้อยต่างกันเพียงใดเท่านั้น ซึ่งโดยพื้นฐานแล้ว Hall ปฏิเสธแนวคิดด้านการสื่อสารที่ว่า “การสื่อสารคือกระบวนการที่ผู้ส่งเป็นคนสร้างความหมายลงไป ในสาร แล้วส่งผ่านความหมายนั้นผ่านสื่อไปยังผู้รับสารซึ่งจะทำการถอดความหมายนั้นออกมา” (แบบจำลองการสื่อสารนี้เรียกว่า Transmission Model) ซึ่งเปรียบเทียบเสมือนว่า ความหมายนั้น

ถูกสร้างในระดับผู้ส่งแล้วก็ห่อส่งให้ผู้รับซึ่งจะแกะห่อออกมา Hall กลับเสนอว่า การกระจายความหมายนั้นมีอยู่ 3 ตอน และแต่ละช่วงตอนล้วนมีลักษณะของตนเอง

ช่วงตอนแรกเป็นขั้นตอนเตรียมการเพื่อผลิตสื่อ ซึ่งโดยปกติแล้วผู้ผลิตมักจะคิดว่าตนเองไปเอา "วัตถุดิบทั้งหมดที่มี" มานำเสนอ ในการคัดเลือกนี้จะถูกกำหนดจากอุดมการณ์ของผู้ผลิตเอง (ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นอุดมการณ์หลักของสังคมเพราะกลไกอุดมการณ์ของสังคมจะคัดเลือกผู้ผลิตที่มีอุดมการณ์สอดคล้องกับสังคมไปทำงานในระบบ) ปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการคัดเลือกจะมีหลายอย่าง นับตั้งแต่ความรู้และความเข้าใจในเรื่องโลกของผู้ผลิต ความรู้ในการผลิต เทคนิคในการผลิต อุดมการณ์วิชาชีพที่ถูกฝัง ข้อกำหนดจากสถาบัน (เช่น นโยบายของสถานี) ความคิดเกี่ยวกับผู้รับสาร เป็นต้น ปัจจัยทั้งหมดนี้ จะมาทำงานตามหลักแนวคิดของสำนักปรากฏการณ์นิยมในเรื่อง "การนิยามสถานการณ์" (definition of situation) ซึ่งให้แนวทางแก่ผู้ผลิตว่าจะ "ใส่รหัส" ต่อวัตถุดิบที่มีอย่างไร (ตัวอย่างในทางปฏิบัติเช่น การเลือกภาพที่ถ่ายมาจากหลายๆ กล้อง เพื่อจะแพร่ภาพออกไปของโทรทัศน์ จะดำเนินการโดยพิจารณาปัจจัยทั้งหมดที่กล่าวมานั้น และเมื่อตัดสินใจเลือก" ภาพๆหนึ่ง" ออกมาได้ ผู้คัดเลือกภาพก็ได้ใส่รหัสแล้วว่า ในภาพนั้นเมื่อดูแล้วจะให้ความหมายอย่างไรบ้าง ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนการใส่รหัส (Encoding) ในขั้นแรกของการผลิต การใส่รหัสจะมีรหัสหลายประเภทที่ทำงานประสานกัน เช่น Dominant code (รหัสอุดมการณ์หลัก เช่น โทรทัศน์ต้องไม่สร้างความแตกแยกในสังคม) Professional code (เช่น นักข่าวต้องเป็นกลาง) Technical code (รหัสทางเทคนิค) เช่น มุมกล้อง การถ่ายภาพในระยะต่างๆ วิธีการตัดต่อแบบต่างๆ ฯลฯ แต่ไม่ว่าจะมีรหัสกี่แบบก็ตามรหัสย่อยๆ ทั้งหมดนั้นก็ต้องอยู่ภายใต้กรอบใหญ่ของ Dominant code หากว่าต้องการทำงานอยู่ต่อไปในวัฒนธรรมหลัก(Dominant culture) ผู้ผลิตที่ฝ่าฝืน Dominant code โดยยึดรหัสย่อยเป็นหลัก มักจะถูกขจัดออกมาจากกลไกด้านอุดมการณ์นี้

ช่วงที่สอง เป็นขั้นตอนลงมือทำการผลิต ในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลง "ความเป็นจริง" ที่เป็นโลก 3 มิติ อันมีโครงสร้างและกรอบของตนเอง มีความหมายอันหลากหลาย (polysemy) ให้แปรรูปมาอยู่ในสื่อแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเสียงเช่นวิทยุ หรือสื่อเสียงและภาพ เช่น สื่อโทรทัศน์ แต่ทว่าสื่อทั้งหมดนี้ล้วนเป็นโลก 2 มิติ ที่ความเป็นจริงในโลก 3 มิติ ไม่อาจบรรจุเข้ามาหมดได้ ฉะนั้นความเป็นจริงนั้นก็ต้องถูกผลิตออกมาในรูปแบบหนึ่งตัวอย่างเช่น รายการสารคดีการทำอาหารในห้องส่งโทรทัศน์ซึ่งเป็น "โลกแห่งความจริง" อันประกอบด้วยอายตนะทั้ง 5 คือ ภาพ เสียง รส กลิ่น สัมผัส แต่ทว่าเมื่อส่งผ่านภาพดังกล่าวไปยังจอโทรทัศน์ที่บ้าน ก็จะลดเหลือเพียง 2 อายตนะเท่านั้น คือภาพและเสียง ส่วนอีก 3 อายตนะ นั้นฝ่ายผู้ผลิต

จะต้องสร้างให้มาอยู่ใน "ภาพและเสียง" เช่นใช้การบรรยายว่า "มีกลิ่นหอมนำรับประทานอย่างไร เนื้อนุ่มขนาดไหน" เป็นต้น ขั้นตอนนี้ก็เป็นขั้นการใส่รหัสอีกเช่นกัน

ช่วงที่สาม เป็นขั้นการถอดรหัส (Decoding) จากสองขั้นตอนที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า สิ่งที่ผู้ชมรับรู้มันไม่ใช่ "วัตถุดิบที่เป็นเหตุการณ์จริง" หากแต่เป็น "วัตถุดิบที่ผ่านกระบวนการผลิตแล้ว" ซึ่งมีความหมายของผู้ผลิตบรรจุใส่มาด้วย อย่างไรก็ตาม ในขั้นตอนของการถอดรหัสนั้น ดังที่ได้เกริ่นมาข้างต้นแล้วว่า Hall เชื่อว่า ขั้นตอนนี้เป็นอิสระจาก 2 ขั้นตอนแรก โดยเขากล่าวว่า ความหมายและเนื้อหานั้นไม่เคยถูก "ถ่ายถอด" หากแต่มี "การผลิต" อยู่ตลอดเวลา

จากขั้นตอนทั้ง 3 ที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่าจุดยืนของ Hall นั้นได้ให้ความสำคัญระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ในฐานะของ "ผู้สร้างความหมาย" อย่างเท่าเทียมกัน เนื่องจากความหมายมิได้ถูกสร้างไปในขั้นตอนของผู้ผลิตเท่านั้น หากแต่ได้ถูกสร้างขึ้น 2 ครั้ง ครั้งแรกในช่วงผู้ผลิตและครั้งที่ 2 ในช่วงผู้รับสาร โดยที่ในแต่ละช่วงจังหวะทั้ง 3 ที่กล่าวมานั้น ล้วนมีกฎเกณฑ์ของตัวเอง

โดยแนวคิดดังกล่าวที่กล่าวมาข้างต้น จะถูกนำมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางศึกษาเพื่อกำหนดเป็นระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษา เรื่อง โครงร่างงานวิจัยเรื่อง การถอดรหัสของผู้รับสารต่อการเสนอข่าวของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ต่อเหตุการณ์กรณีกรือเซะและตากใบต่อไป